

Madártávlat

Madártani és természetvédelmi folyóirat

2013
nyár

Természetvédelem
Budapesten

A siketfajd
természetrája

Madarászok
bankjegyeken

Karvaly, héja, kis héja

A hazánkban előforduló 3 *Accipiter*-faj meghatározása sokszor okoz gondot. Biztos elkülönítésük elég komoly gyakorlatot igényel.

► Karvaly (*Accipiter nisus*)

Hímje a legkisebb termetű a 3 faj közül, alig nagyobb egy rigónál. A tojó természetesebb, akkora mint egy örvös galamb. A hím felülről kékeszürke, alul narancsvörössel keresztcsávózott. Szeme világos (sárgás vagy vöröses színű). A tojó háta, mellén és hasán a keresztcsávózás barnászürke (az oldalán néha vörhenyesebb). Szeme világos, feltűnő szemöldöksávja van. A fiatal hasonlít a tojóra, de háta barnább. Szárnycsapásai gyorsak, ezeket hosszú siklások követik. Ezen kívül alakja is megkülönbözteti a héjától. Nyaka rövidebb, zömökebb, farka hosszabb. A fark töve keskenyebb, a sarkai szögletesebbek.

Magyarországon gyakori költőfaj, még a nagyobb városokban is fészkel, olykor meglepő helyeken. Téli még jobban vonzódik a lakott területekhez, ahol énekesmadarakra vadászik.

► Héja (*Accipiter gentilis*)

Szintén feltűnő az ivarok közötti méretkülönbség, a kisebb hímek nem sokkal nagyobbak egy tojó karvalynál. A tojó héja még az egerészölyv-nél is természetesebb. Csüdje rövidebb, erősebb a karvalyéénál. A hím és a tojó tollazata nagyon hasonló, a hím kontrasztosabb. Fejteteje és pofája sötétebb, szemöldöksávja feltűnőbb. A fiatal teljesen eltér az öreg madaraktól. Hasán nem finom keresztcsávózás van, hanem durva, hosszanti mintázottság (sárgásbarna alapon). Röptében mindig robosztusabb a karvalynál (a kisebb hímeknél nem olyan feltűnően), szárnycsapásai lassúbbak. Nyaka hosszabb (galamszerű), farka lekerekített (széttárt állapotban látszik). A szárny karrésze hosszabb a karvalyéénál, a kézrész pedig kisebb. Ez más szárnyalakot eredményez, amely gyakorlattal lehet használható bélyeg.

Állománya eléggé megfogyatkozott. Főleg hegy- és dombvidéki erdőkben fészkel. Ritkábban merészkedik be emberi településekre, mint a karvaly.

► Kis héja (*Accipiter brevipes*)

Rendkívül ritka fészkelőnk, az utóbbi években teljesen rendszer-teleenné vált a fölbukkanása. A karvalynál alig nagyobb, az ivarok közötti méretkülönbség nem számottevő. A karvalytól való elkülönítése elég nehéz. A hím felül kékeszürke, alul narancsvörösen sávózott. Pofája szürke (a karvalyé vörös), szeme sötét. A tojó háta barnászürke, alsófele sűrűn keresztcsávózott. Nincs világos szemöldöksávja, szeme és pofája sötét. A fiatalok teljesen mások, mint a karvaly fiataljai. Alsófelük durván, hosszanti pettyezéssel mintázott. Röptében a kis héja szárnya hegyesebb, farka rövidebb. A hím alulról nagyon kontrasztos, szárnybélése világos, majdnem fehérnek tűnik, szárnycsúcsa fekete. Ez a tojóra is jellemző, csak nem annyira kontrasztosan, szárnybélése is mintázott. A fiatalokon nincs meg ez a fekete szárnycsúcs.

Szöveg és grafika: **Kókay Szabolcs** (www.kokay.hu)

KIADJA

Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület
(MME) közhasznú társadalmi szervezet
„A madárbarát Magyarországot!”
1121 Budapest, Költő utca 21.
Tel.: (06-1) 275-6247 • Fax: (06-1) 275-6267 • www.mme.hu

FŐSZERKESZTŐ
Ujhelyi Péter

MUNKATÁRSÁK

Ács László • MME Bolt
Bajor Zoltán • gyakorlati madárvédelem
Drexler Szilárd • természetvédelem
Hadarics Tibor • faunisztika
Halpern Bálint • kétéltű- és hullóvédelem
Horváth Márton • ragadozómadár-védelem
Karcza Zsolt • Madárgyűrűzési Központ
Kincses László • környezeti nevelés
Lendvai Csaba • helyi csoportok
Nagy Dénes • területvédelem
Nagy Károly • Monitoring Központ
Orbán Zoltán • társadalmi kapcsolatok
Schmidt Emese • Csipogó
Szenczi Péter • MME Hírek

TUDOMÁNYOS TANÁCSADÓK

Aradi Csaba (Hortobágyi Nemzeti Park, ny. ig.)
Csányi Vilmos (akadémikus, ELTE Etológiai Tanszék, ny. tszvez.)
Csorba Gábor (Magyar Természetudományi Múzeum Állattára)
Csörgő Tibor (ELTE TTK, Biológiai Intézet)
Fekete Gábor (akadémikus, MTA Ökológiai és Botanikai Kutatóintézet)
Kordos László (Magyar Állami Földtani Intézet)
Láng István (akadémikus, MTA elnöki tanácsadó)
Molnár V. Attila (Debreceni Egyetem, Növénytan Tanszék)
Papp László (akadémikus, MTA–MTM Állatökológiai Kutatócsoport)
Somogyi Péter (akadémikus, Anatomical Neuropharmacology Unit, University of Oxford)

FOTOGRAFIAI TANÁCSADÓK

J. Artyuhin • Berta Béla • Forrágy Csaba
Imre Tamás • Kalotás Zsolt • Kármán Balázs • Lóki Csaba • Máté Bence • Nehézy László • Novák László • Streit Béla • Suhayda László • Vizúr János

GRAFIKUSOK

Kókay Szabolcs • Matyikó Tibor • Zsoldos Márton
TÖRDELÉS, NYOMDAI ELŐKÉSZÍTÉS
Netraw Kft.

SZERKESZTŐSÉGI TITKÁR

Bányai Lászlóné

TERJESZTÉS

Harangi István

ALAPÍTÓ FŐSZERKESZTŐ

Schmidt Egon

FELELŐS KIADÓ

Halmos Gergő MME ügyvezető igazgató

NYOMTATÁS ÉS KÖTÉS

Korrekt Nyomdaipari Kft.

FELELŐS VEZETŐ

Barkó Imre ügyvezető igazgató

ISSN 1217-7156

TÁMOGATÓNK

BirdLife

INTERNATIONAL

A címlapon: *Kanalasgém* (Lóki Csaba felvétele)

www.madartavlat.hu

Urbánus természetvédelem

A világ lakosságának több mint 50%-a városokban él, és ezek a városi területek ma már meghaladják a szárazföld 3%-át. Magyarország az átlagnál jobban városiasodott, nálunk a lakosság 69%-a él városokban, és hazánk több mint 5%-át borítják városi területek. Ez egyrészt egyre nagyobb fenyegetést jelent az ezekben a térségekben még megtalálható természeti értékek számára, másrészt egyre nagyobb igényeket is teremt a városi zöldfelületek és a városi rezervátumok létrehozása és kezelése irányában. Nagy kérdés, hogy a folyamatosan terjeszkedő városok ellenében mit és hogyan lehet megőrizni. Folyamatosan egymásnak feszülnek a különböző társadalmi igények, és ahogy a városi térségekben az emberek is zsúfoltan élnek, úgy a problémák is koncentráltan jelentkeznek. Elég, ha a jelen konfliktushelyzeteiből csak a Római-parti árvízvédekezés kontra természetközeli folyópart és fák ügyét említem.

Nyári lapszámunkban egyesületünk elnöke részletesen bemutatja a budapesti védett területek helyzetét, kezelésének változását, ami ez elmúlt években is jelentős fejlődésen ment keresztül. Azonban láthatjuk, hogy még rengeteg teendő akad ezen a területen. Ezek a városi területek viszonylag ritkán őriznek országos vagy nemzetközi természetvédelmi értéket (bár ezekre is van szép számban példa), azonban a város és közvetlen környezete szempontjából kiemelkedő természetvédelmi jelentőségűek. Mindezek mellett ezek a területek jelentős szolgáltatásokat biztosítanak a város számára: ezek az ún. ökoszisztéma szolgáltatások. Hozzájárulnak a levegőtisztasághoz, a zajszennyezés csökkentéséhez és a rekreációhoz. Nemzetközi szinten egyre több olyan példa van, ahol a városokban kialakított természetvédelmi területek egyben a lakosság kikapcsolódásának is ideális helyszínei, ugyanakkor a környezeti nevelésben betöltött szerepük is kiemelkedő.

Ahhoz, hogy ezek a területek a jövőben is fennmaradjanak, tervezett kezelésre, őrzésre és sok esetben élőhely-rekonstrukciós tevékenységekre van szükség. A városi területrendezés során ezeket a rezervátumokat sokkal tudatosabban szükséges figyelembe venni, és a jövő városát tervezve tudatosan a város zöld hálózatoként kezelni. Azt gondolom, hogy a városi természet, még ha kicsi és degradálódott is, egyedülálló lehetőség arra, hogy a városi embert újra kapcsolatba hozza a természettel, és a városi gyermekeket elindítsa környezet-tudatos, természetvédő szemlélet felé. Ezért az urbánus természetvédelem jelentősége folyamatosan nőni fog, és ebből nekünk is ki kell venni a részünket.

Halmos Gergő

A TARTALOMBÓL	Budapest természetvédelmének története	10
	A siketfajd természetrajza	16
	A Madárgyűrűzési Központ 2012. évi beszámolója	24
	Madárbarát Iskola Program	34

Budapest természetvédelmének története

Természetvédelem

A főváros legnagyobb felhagyott kőfejtője a III. Róka-hegy, mely több, mint három évtizede áll helyi védelem alatt. Területén kiemelkedően sok védett és fokozottan védett növény-, illetve állatfaj él.

© Bajor Zoltán felvételei

A TERMÉSZET VÉDELME, mint tudatos tevékenység elég rövid múltra tekint vissza, kezdetét csupán az 1800-as évek második felére teszik. ennek ellenére az azt megelőző időszak sem elhanyagolható, hiszen kialakulását számos tényező és esemény előzte meg. Gondoljunk csak arra, hogy már a középkorban megjelentek olyan szakirodalmi művek, melyek új tudományágak, társadalmi mozgalmak létrejöttéhez vezettek, amiket közvetlenül követett a tudatos jogalkotási tevékenység. ezek hatására komoly civil és állami szakmai szervezetek alakultak ki, akik élén jártak a világ legelső védetté nyilvánításaiban. ezzel együtt pedig végső soron kialakult a mai értelemben vett természetvédelem.

Szürke gém ábrázolása Marsigli könyvében

A hazai és nemzetközi természetvédelem alapjai

A felülről irányított, céltudatos és intézményes természetvédelem kezdetét a világon mindenhol a Yellowstone Nemzeti Park megalakulásának évére, 1872-re teszik. Azóta nagyjából 1500 nemzeti park alakult a Föld különböző pontjain, körülbelül 110 országban. Ezek összterülete a szárazföldek 2,5%-át fedik le. Ha a világ minden védett területét összeadnánk, nagyságuk a kontinensek méretének 5%-át adná ki. Természetesen nem szabad lefedkezünk a tengerek és óceánok törvényes oltalom alatt álló részeiről sem. Védett természeti értékeket körülbelül a világ 140 országában találunk.

Ezen belül a hazai természetvédelem története legjobban a vonatkozó jogi szabályozás, a gazdálkodási előírások történetén át követhető nyomon, amelyekre később a szervezeti rendszer épült. A természetvédelem jogi szabályo-

zásának gyökerei az első – többnyire gazdálkodási célokat szolgáló – erdőtörvények, vadászati jogszabályok voltak.

1939-ben a debreceni Nagyerdő egy részének védetté nyilvánításával hazánkban megkezdődhetett a gyakorlati természetvédelmi tevékenység.

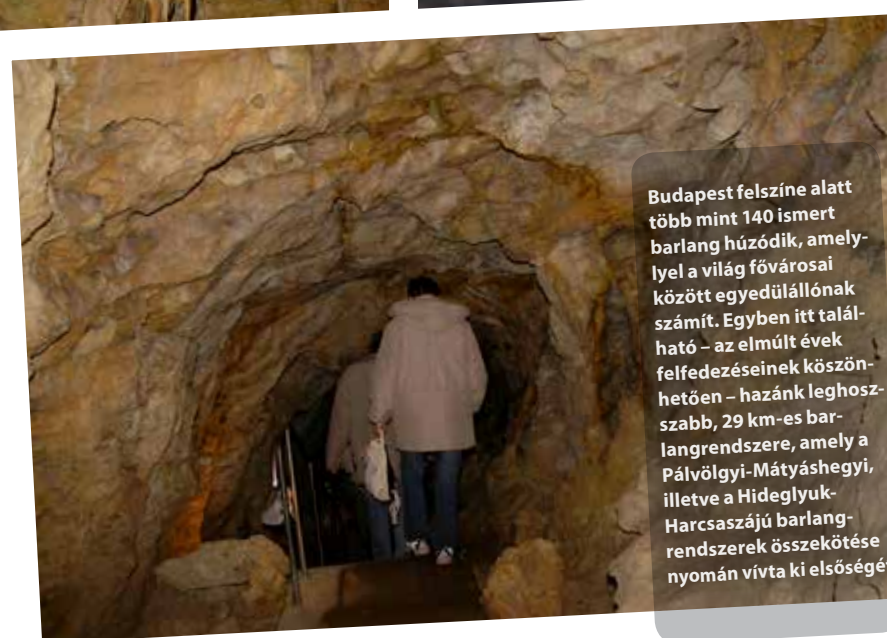
A **12/1971. (VI. 1.) kormányrendelet** különválasztotta a helyi és az országos jelentőségű természeti értékek védelmét, és lehetővé tette nemzeti parkok létesítését. Ennek nyomán jött létre első hazai nemzeti parkunk, a Hortobágyi Nemzeti Park 1973-ban.

1997. január 1-én életbe lépett az **1996. évi, a természet védelméről szóló LIII. törvény**, amely korszerű szemléletben már nem csak a védett területeken érvényesíti a természetvédelmi szempontokat, hanem hatáskörét kiterjesztette a nem védett természeti területekre és tájakra is. Ez a törvény mind a mai napig alapköve Magyarország természetvédelmének.

A Pálvölgyi-Mátyáshegyi barlangrendszer Pálvölgyi-részén a kiépített szakaszok mentén is található szép cseppkő-kiválásokat

A fokozottan védett nagy patkósdenevér (*Rhinolophus ferrumequinum*) a kiterjedt budapesti barlangrendszerek rendszeres teelődő vendége

Budapest felszíne alatt több mint 140 ismert barlang húzódik, amelylyel a világ fővárosai között egyedülállónak számít. Egyben itt található – az elmúlt évek felfedezéseinek köszönhetően – hazánk leghosszabb, 29 km-es barlangrendszere, amely a Pálvölgyi-Mátyáshegyi, illetve a Hideglyuk-Harcsaszájú barlangrendszerek összekötése nyomán vívta ki elsőségét

A természet kutatásának és védelmének alakulása Budapesten

A mai értelemben vett Budapest nem tartozik a nagy múltú európai nagyvárosok sorába. Területén mégis hosszú ideje élnek emberek, ezért az emberi hatások igen régóta alakítják e táj képét. Ennek ellenére az európai természetrajzi kutatások felvirágzásának idején e változatos és igen érdekes táj vizsgálata mégsem indult meg. Hogy miért, egyszerűen magyarázható: ezzel az időszakkal esett egybe a török hódoltság kora. A budai vár ostromában azonban egy hadmérnök, az 1658-ban, Bolognában született Marsigli Luigi Ferdinando is részt vett, aki elsősorban a Duna és környéke élővilágának kutatásával foglalkozott. Hatkötetes munkáját Hollandiában adták ki, mely az

első természetrajzi áttekintés volt Magyarországról. Ettől kezdve egészen az 1800-as évek végéig több neves kutató – Winterl József Jakab, Kitaibel Pál, Sadler József, Gönczy Pál, Kerner Anton, Borbás Vince – foglalkozott a mai Budapest flórájának feltárással. Ezt kiegészítette Hazslinszky Frigyes virágtalan növények területén végzett budapesti felmérése. Istvánffy Gyula a moszatok, Moesz Gusztáv a gombák, vitéz Szepesfalvi János pedig a mohák vizsgálatában tett jelentős lépéseket.

Budapest állatvilágának kutatása már nem tekint vissza ilyen hosszú múltra,

Budapesten gyakori énekesmadárnak minősül a vörösbegy (*Erithacus rubecula*), amely a legtöbb városi parkban is megtelepedett

ezirányú törekvések csak az 1800-as évek végén indultak meg említés érdemlően. Frivaldszky Imre és Margó Tivadar azonban maradandó és igen jelentős munkát végeztek e téren.

Pénzes Antal ezt követően – vizsgálatokkal alátámasztva – már konkrét javaslatokat tett néhány fővárosi terület védetté nyilvánítására, amelyet 1942-ben megjelent *Budapest élővilága* című könyvében is közzétett. Az 1958-ban, majd 1959-ben Pécsi Márton szerkesztésében megjelent két mű az utolsó, amely monografikus jelleggel dolgozta fel a főváros élő- és élettelen világának rejtelmét.

Az említett kutatók munkássága is igazolta, hogy még egy nagyváros területén belül is érdemes a természeti értékek után kutatni. Budapest ráadásul más európai nagyvárosokkal összehasonlítva kiemelkedően gazdag felszíni és felszín alatti értékekben. A hazánkban előforduló, körülbelül 2400 őshonos növényfajból jelenlegi ismereteink szerint is előfordul itt több mint 1400 faj. Ebből közel 160 élvez törvényes oltalmat, melyek közül több fokozott védettségi kategóriába tartozik. Három közülük – homoktövis, sárgás habszegfű, vajszínű atracél – sehol máshol nem fordul elő vadon Magyarországon, csak Budapesten.

Az állatvilág képviselői semmilyen sem maradnak el a flóra változatosságától.

A XVII. kerületi Merzse-mocsár Természetvédelmi Terület közel 50 hektáron őrzi a pesti oldal kiterjedt mocsárvilágának egyik utolsó hírmondóját, ahol eddig több mint 150 madárfajt figyeltek meg

© Bajor Zoltán felvételei

Az imádkozó sáska (*Mantis religiosa*) a főváros számos védett területén előfordul, egyes élőhelyeken – például az Újpesti Homoktövis Természetvédelmi Területen – a nyár végi időszakban még kifejezetten gyakorinak számít

A 2013-as év kétél-tűjének választott barna ásóbéka (*Pelobates fuscus*), a pesti oldal több pontján is előfordul, Soroksáron egyes élőhelyeken kifejezetten gyakorinak számít

Leglátványosabb képviselői, a madarak közül a teljes hazai fajsám mintegy 65%-a, kb. 265 faj fordult eddig elő bizonyítottan. Ebből legalább 110 faj minden évben költ a városban. Legfigyelemreméltóbb budapesti fészkelőfajaink a rétisas, a füleskuvik, a holló és a gyurgyalag, e közvetlenül a közigazgatási határon ismeretes kerecsensólyom és kuvik fészkelése is. Több védett és fokozottan védett gerinctelen állatfaj is előfordul a fővárosban, ezek közül a csíkos boglárka,

a magyar ősziaraszoló és a magyar tavaszi fésűsbagoly utolsó hazai élőhelyei egyaránt Budapesthez kötődnek.

Természetesen nem szabad megfeledkeznünk a felszín alatti értékekről sem: melegvízű forrásaink világhírű fürdővárossá tették fővárosunkat és nem kevésbé ismert barlangjaink nagy száma sem. Több mint 140 természetes üregrendszer húzódik a budai rész alatt, amelyek közül több fokozott védeltséget élvez. 2011. december 6.-a óta pedig

Védettségi státus	Típusok	Darabszám
Országos jelentőségű védett természeti értékek	Védett és fokozottan védett barlangok	142
	Források, kutak (gyógy-, termál- és hideg-vizek)	73
	Lápok	7
	Felszíni területek és kertek (natura 2000 területekkel együtt)	12
Helyi jelentőségű védett természeti értékek (főváros)	Területek	23
	Kertek	4
	Fák, facsoportok	10
	Egyéb	2
Helyi jelentőségű védett természeti értékek (kerületek)*	Források**	5
	Fák	1
Védettség alól kivont természeti értékek (kerületi és fővárosi együtt)	Területek	4
	Kertek fák,	1
	Facsoportok	21
	Egyéb	1
Védelemre érdemes természeti értékek	Területek	22
		Összesen 328

A fővárosban található természeti értékek csoportosítása

* Azon védett természeti értékek tartoznak ide, amelyek védetté nyilvánító rendeletét az adott kerület még nem vonta vissza, de a főváros nem emelte át új jogszabályába.

** A források 1997-től kezdve ex lege országos védeltséget élveznek

– amikor megtalálták a Pálvölgyi-Mátyáshegyi- és a Hideg-lyuk-Harcászajú-barlangrendszerek összeköttetését – Budapest büszkélkedhet hazánk leghosszabb, 29 km-es, összefüggő barlangrendszerével, amellyel ma már az Aggteleki Nemzeti Parkot is „maga mögé utasította” a város.

Budapesten igen ritka orchideafajnak számít a hűszínű ujjaskosbor (*Dactylorhiza incarnata*), amelynek a közelmúltban került elő újabb jelentős élőhelye Soroksáron

Budapest természetvédelmének jogi háttere

A rendszerváltást követően hazánk természetvédelme gyökeresen megváltozott: ekkor alakult át többek között a megyei jelentőségű védettségi kategória neve helyi jelentőségűvé. Ez az elnevezésbeli különbség azt vonta maga után, hogy az addig megyei tanácsi kézben lévő területeket az önkormányzatok kapták meg illetékességi területük határain belül. A fővárosban a helyzetet tovább bonyolította, hogy itt kétszintű önkormányzati rendszer alakult ki, hiszen a kerületeknek is és az egész városnak is lett külön-külön önkormányzati szervezete. A kezdeti időszakban nagy önállóságot kapó kerületi önkormányzatok jogi felhatalmazás alapján egyre-másra hoztak létre új védett területeket, oltalomban részesítettek fákat, fasorokat, geológiai értékeket. Természetesen a Fővárosi Önkormányzatnak is joga volt a város területén védeltséget kimondani, de ezt 1999-ig egyszer sem tette meg. A feladatokat ekkor elsősorban a rendszerváltás előtti időszakban oltalom alá helyezett budapesti természeti értékek meg-

A fővárosból közel 100 évig kipszultnak hitt, fokozottan védett pókbangó (*Ophrys sphegodes*) újrafelfedezése néhány évvel ezelőtt történt meg a XII. kerületben. A közelmúltban azonban újabb lelőhelye került elő Budán és további meg erősítésre váró adatokról kaptunk hírt 2013-ban Soroksárról

őrzésére és fenntartására koncentráltak, amelyek igen jelentős természeti örökséget hivatottak megővni.

Az 1996. évi, a természet védelméről szóló LIII. Törvény gyökeresen megváltoztatta a fővárosban az 1989 és 1996 között fennálló hét éves rendszert. A törvény ugyanis kimondta, hogy védetté nyilvánítani Budapest esetében csak a Fővárosi Önkormányzatnak van joga. Ezzel a rendelkezéssel lényegében kivették a kerületek kezéből a természetvédelmi ügyintézési és hatósági jogkört. Jelenleg a kerületek csak javaslatot tehetnek a főváros felé az illetékességi területükön belül található természeti kincsek védetté nyilvánítására, amelyet a Fővárosi Önkormányzatnak kötelessége megvizsgálni, majd elbírálni annak jogosságát.

A jogi szabályozásoknak köszönhetően Budapesten egyaránt találunk országos és helyi (fővárosilag védett, kerületileg védett) jelentőségű védett természeti értékeket, ami eléggé megnehezíti rendszerezésüket. Az országos szintet ráadásul tovább árnyalja, hogy ebbe a kategóriába tartoznak a közösségi jelentőségű, úgynevezett Natura 2000-es területek, a törvény erejénél fogva védett – más néven ex lege – értékek, amelyek közül a lápok, a barlangok és a források Budapesten is előfordulnak.

A Fővárosi Önkormányzat új természetvédelmi rendelete

Budapesten a természet védelme csaknem hét évtizedes múltra tekint vissza. Öt évvel első termé-

A Soroksári-Dunán kialakuló, úgynevezett lihogókon telente igen nagy számban gyűlnek össze a szárcsák (*Fulica atra*), amelyek ritkább fajokat is a területre vonzanak

© Bajor Zoltán felvételei

Hazánk egyetlen vonuló bagolyfajának, a füleskuviknak (*Otus scops*) tekintélyes, kb. 30 páros költőállománya alakult ki Budapest pesti peremkerületeiben

szetvédelmi területünk, a debreceni Nagyerdő oltalom alá helyezése után, 1944-ben Budapestet is elérte a védetté nyilvánítási hullám első időszaka: a Földművelésügyi Minisztérium ekkor hirdette ki a Pálvölgyi-barlang felszínének törvényes megóvását. Azt ezt követő történelmi időszak nem kedvezett a természetvédelemnek, csupán az 1970-es években kapott ismét erőre. Határozathozatalok sokaságával az 1980-as esztendő második feléig a Fővárosi Tanács megalapozta a mai főváros intézményesített természetvédelmét. Ezután egészen 1999-ig számottevő esemény nem történt Budapesten e téren.

Két évvel a természet védelméről szóló törvény hatályba lépése után a Fővárosi Önkormányzat nagy lépésre szánta el magát. Az addig teljesen különálló védetté nyilvánítási jogszabályokat, valamint egyes kerületileg védett természeti értékeket egységbe kovácsolta és megalkotta új, **32/1999. (VII. 22.) Fővárosi Közgyűlési rendeletét**, amelyet Budapest helyi jelentőségű természeti értékeinek védelme érdekében hoztak létre.

Az azóta eltelt 14 év azonban több olyan változást hozott, ami szükségessé tette a rendelet felülvizsgálatát. Egyrészt kiderült, hogy

több kerületi rendelet egyszerűen kimaradt az átvételből, másrészt a földrészletek helyrajzi számai is rengeteg változáson estek át, így már nem lehetett alkalmazni a különböző hatósági eljárásokban.

Ugyanakkor szükséges volt a védett területek körüli, úgynevezett védőövezetek felülvizsgálata is. Ilyen pufferzónákkal hazánkban egyedül a budapesti élőhelyek voltak ellátva, de a nehéz kezelhetőség miatt az önkormányzat ezek eltörlése mellett döntött úgy, hogy az érintett a területrészek közül átmenték azokat, amelyek védelemre méltóak. Ezzel a korábbi 507 hektáros kiterjedés 695 hektárra emelkedett, ami hazánkban az utóbbi évtizedek egyik legjelentősebb természetvédelmi előrelépése volt. Az új **25/2013. (IV. 18.) számú Fővárosi Közgyűlési rendelet** mindezen hibákat kiiktatta. Korszerű és jól átlátható térképekkel, a legújabb kutatások felhasználásával készült kezelési tervek beépítésével, összesen 133 oldalon ismerteti a főváros természeti értékeit.

Egyúttal megszüntette azt az anomáliát, ami a kerületi önkormányzatok kapcsán fennállt, mégpedig azzal, hogy az arra érdemes védett természeti értékeket átmentelte és a főváros természetvédelmi vagyon-

A Rákospatak mentén több helyen találhatunk még ősi időket idéző lapréteket, ahol tömeges a védett szibériai nőszirom (*Iris sibirica*)

A fővárosban több fokozottan védett madárfaj is rendszeresen költ, amelyek közül az egyik legértékesebb a rétisás (*Haliaeetus albicilla*)

kezelésébe rendelte. A rend azonban csak akkor áll teljesen helyre, ha a kerületek saját rendeleteiket a jövőben hatályon kívül helyezik, a párhuzamosság megszüntetése céljából. Külön kiemelendő, hogy a 2012-

A fokozottan védett csíkos boglárka (*Agrodiaetus damon*) egyetlen hazai élőhelye Budapest XII. kerületében található

ben megalakult, hazánkban elsőként létrejött önkormányzati természetvédelmi őrszolgálat további fenntartását és működtetését az új rendelet folytatólagosan biztosítja.

A jövő várható eseményei Budapest természetvédelmében

Budapesten az elmúlt másfél évtized megélték természetvédelmi kutatásainak köszönhetően kiderült, hogy a védett természeti értékeken túl még számos olyan élőhely található a fővárosban, amely megérdemelné a törvényes oltalmat. Ezek összterjedése eléri a 800 hektárt, vagyis meghaladja a jelenleg helyi védeltséget élvező természeti értékek összesített területét.

Ezek között egyes élőhelyek kife-

jezetten nagyok, ilyen a 183 hektáros Kamaraerdő a XI. kerületben, vagy a majd' 200 hektáros Felső Rákosi-rétek Kőbányán. További pozitívum, hogy utóbbi terület védetté nyilvánítása a közelmúltban megindult, így reménykedni lehet, hogy a hosszú előkészítő munka után hatályba lépő új természetvédelmi rendelet valamit elindított. Vagyis számíthatunk rá, hogy a Budapesten egyértelműen prioritást élvező beruházások, építkezések mellett, a várost élhetőbbé, komfortosabbá tevő természetes és természetközeli zöldterületeink is fennmaradhatnak a jövő generációk számára. Ez csak rajtunk múlik. Tegyük érte minél többet és figyeljünk jobban településeink természeti értékeire!

Bajor Zoltán

Sirályok tava

– A Pátkai-víztározó madárvilága

Terepen

Tavaszi hangulat a Pátkai-víztározón
Lent: Nagy kócsag

© Kovács Gergely Károly

SZÉKESFEHÉRVÁR-TÓL ÉSZAKKELETRE két igen eltérő karakterű kistáj, a Zámolyi-medence és a Velencei-hegység között található Pátka. A fejéri zsákfalú neve a horgászok körében ismerősen csenghet, de az utóbbi években a hazai madarászok térképére is felkerült. Mindez a falut nyugatról határoló Pátkai-víztározónak köszönhető.

A víztározó története

A Zámolyi-medence fő vízfolyása a Császár-víz, amely a Pátka környéki lankás dombok közé évmilliók alatt széles völgyet vág, de a legkomolyabb feladat a falutól dél-nyugatra, a Kőrakás-hegy és Jézus-hegy között várt rá. Itt magashegységeket idéző szurdokvölgyön küzdi át magát, hogy aztán szelídebb tájakon, a Velencei-hegység

© Orbán Zoltán

mellett fusson a Velencei-tó felé. A „Kőrakás-hegy” elnevezés nem véletlen. Egy ma is megcsodálható kétezer éves kőgát tanúsodik a rómaiak műszaki képességeiről: Pannónia hajdani urai itt rekesztették el a Császár-víz útját, hogy a szeszélyes vízfolyás áradásai ne fenyegethessék a mai Székesfehérvár határában levő villagazdaságokat.

Az igazi nagy változások a 20. században érték ezt a vidéket. Amikor a Velencei-tó népszerű üdülőhelyé vált, meg kellett oldani a tó vízszintszabályozását. 1967 és 1975 között ezért egymáshoz közel két nagy víztározó létesült a patakon, melyekből aszályos években nagy mennyiségű víz juttatható a Velencei-tóba, míg csapadékos esztendőben (2010) visszatartják a

vértesi vizeket. Északon a Csákvári-rétre támaszkodik a 272 hektáros, 4,5 millió m³-es Zámolyi-víztározó, amely nevével ellentétben részben pátkai határba esik, és Zámoly falutól aránylag messze van. Tőle nagyjából 1 kilométerre délre található Fejér megye legnagyobb mesterséges tava, a 312 hektáros, 7,85 millió m³ vízkapacitású Pátkai-víztározó.

Változatos élőhelyek

A völgyzárógátas tavat nyugatról erdős domboldal és egy igen szép állapotban megmaradt mellékvölgy határolja, kelet felől pedig védőgát és Pátka falu. A tavat keresztgátak három eltérő karakterű részre osztják. Az északi medence gyékényes, nádas növényzetével, a partján levő üde kaszálóval és nyárfaerdővel még olyan zavarásra érzékeny fajoknak is megfelel alkalmi táplálkozóhelyül, mint a rétisas vagy a fekete gólya.

A középső medencébe keletről egy nagy félsziget nyúlik be, amely alacsony vízállásnál kiváló táplálkozóhely a partimadaraknak, de szívesen pihennek itt gémfélék, sirályok, ludak és récék is. A déli medence keleti partvonalán nádbokrok és időszakos zátonyok nyújtanak kedvező élőhelyeket, míg a nagy nyíltvíz a sirályok kedvenc tartózkodási helye.

Táplálkozóhely „útközben”

A Vértes lábánál levő Zámolyi-medence vizes élőhelyei és a Velencei-tó között a Császár-víz ősi összekötő kapocs, amely mindig is útjelzőül szolgált a madarak számára. A víztározók létesítése után hamar fel-

A szürke gém a gyakori gázlómadarak egyike

© Orbán Zoltán

© Kovács Gergely Károly

Némi szerencsével kis kócsaggal is találkozhatunk a víztározónál

© Orbán Zoltán

tűnt az ornitológusoknak (Radetzky Jenő, Schmidt Egon), hogy a velencei-tavi gémtelpek és nádasok lakói már nem szükségszerűen kóborolnak el a Csákvári-rétre, hiszen a Császár-víz folyását követve hamarabb is találnak megfelelő táplálkozóhelyet. A Pátkai-víztározón nagy kócsagból és szürke gémből néha több tucat is látható, de alkalmanként a kis kócsag is csapatos. A legérdekesebb jövevény a velencei-tavi gémtelpek két fokozottan védett lakója, a kanalasgém és a kis kárókatona. A kanalasgém közismerten

a teleptől távol is szokott táplálkozni, a Zámolyi-víztározó és a pátkai északi medence kedvelt célpontjukká vált. A kis kárókatona a közel-múltban jelent meg a környéken, a két víztározón sokszor látni azóta.

Sirályok tava

A víztározóra egyszer minden hazai sirálybarátnak el kell látogatnia. A nyugodt, háborítatlan velencei-tavi alvölyhről hajnalonta sok száz vagy sok ezer sirály kerekedik fel és a Császár-víz fölött a Székesfehérvár melletti regionális hulladéklerakóra

A pihenő vadludaknak biztonságot nyújt a kiterjedt vízfelület

A sárgalábú sirályok telente tömegesen érkeznek a határokon túlról

© Orbán Zoltán

© Orbán Zoltán

repülnek. Itt a közös reggelit követően egyesek a szántóföldekre mennek, mások a Pátkai-tóhoz „ugranak le”. Olykor Pátkán is kialakul sirályalvóhely. Akár ezres mennyiségben gyűlhet össze a két nagy természetű (sztyeppi és sárgalábú) sirály, zömmel azonban a dankasirály a fő faj. A téli időszakban nem ritkán a viharsirály is tömeges. Nagyszerű élmény, amikor a sirálytömeg türelmes átvizsgálásakor valami sötét színre bukkanunk: szerencsésirály

és heringsirály gyakran kerül szem elé. A legnagyobb heringsirály-csapat 10 példányos volt, és jó néhányszor a világoshátú alfaj (*Larus fuscus graellsii/intermedius*) is felbukkant. Több alkalommal kerültek elő télen ezüstsirályok. Kis sirály 1984-ben és 2009-ben fordult elő, mindkétszer júliusban. A víztározón 1977-ben küszvágó csérek költöttek, ma már a szerkökhöz hasonlóan inkább csak táplálkozni járnak ide.

Partimadarak

A Pátkai-víztározó létesítését a Velencei-tó vízszabályozása indokolta, ezért csapadéktelen tavaszokon és aszályos nyarakon egyaránt tartós vízleeresztést végeznek.

Sarki sirály a víztározónál

A víztározó madártani krónikájában fontos nap 2013. február 16. Ekkor bukkant itt fel egy adult sarki sirály, amely feltehetően azonos a korábban Szegeden megfigyelt madárral. A csaknem hófehér, jellegzetesen finom testfelépítésű északi sirály hírére a következő néhány napon tucatnyi terepmadarász sereglett a tóhoz. A ritka vendégről számos bizonyító fénykép készült. A sarki sirály keresése közben mintegy mellékesen több ezüstsirályt is láttak, minden eddiginél több színes gyűrűt is sikerült leolvasni, Lengyel Attila jóvoltából pedig lengyel nyakgyűrűs énekes hattyú is előkerült.

Vélhetően a Szegednél megfigyelt sarki sirály jelent meg Pátka környékén is

© Gyarmati Gábor

© Kovács Gergely Károly

Ilyenkor a part mentén és a tó belsejében is zátonyok bukkannak ki, nagyszerű pihenőhelyet nyújtva a vándorló partimadaraknak. Az utóbbi években kétszer is teljesen kiszáradt a környék legfontosabb madárszállója, a Dinnyési-fertő (2009, 2012). Ilyenkor a mesterséges vizes élőhelyek jelentősége jóval nagyobb. Sajnos a meleg időben a botulizmus Pátkán is elég gyakran felüti a fejét. Főleg sirályok pusztulnak el, de 2009-ben benuult tavi cankót is megfigyeltünk.

A víztározóra nem a hatalmas partimadártömegek, inkább a változatosság jellemző. Havasi partfutók mellett néhány sarlós-, apró-, Temminck-partfutó, kis lile, ezüstlile, gólyatölcs, gulipán, sárszalonna, pajzsoscankó, bíbic, a gyakori cankófajok mellett tavi cankó szedeget-

het a zátonyokon. A 2012-es késő nyári és őszi vonulás különösen izgalmas volt, hiszen három fenyérfutón, sarki partfutón és egy vékonycsőrű víztaposón kívül észak-amerikai vendég, egy vándorpartfutó is előkerült!

Fészkelők és vonulók

A vízinvíziókkal benőtt részeken költ a szárcsa és a vízityúk, a háborítatlan északi medencében nyári lúd és bütykös hattyú fészkelése is bizonyított. Búbos vöcsökből 2011 júliusában 34 példányt számoltam, kis számban költ is. Téli időszakban guvat és bölömbika is felbukkant; ezek a fajok akár meg is telepedhetnek a jövőben. Az emlékezetes 2013-as március végi havazás után a tópart keskeny hómentes sávja nyújtott táplálékot sok száz énekes-

A sztyeppi sirály gyakori faj a víztározónál

madárnak: elsősorban énekes rigóknak, vörösbegyeknek, barázdabíligetőknek, házi rozsdafarkúaknak, cigánycsukoknak.

A gátak melletti nádbokrokban nádirigók fészkelnek, az északi medence nádas-gyékényeseiből foltos- és cserregő nádi poszáta szől, ami természetesen izgatja a környező erdők kakukkjait is. A gát menti fűzfák némelyikén függőcinege fészkel. Ősszel népes vegyes fecskecsapatok táplálkoznak a víztükör fölött, de a tó zsilipjén és a gátórház eresze alatt több molnárfecske is költ.

A feltöltött tározó egy szélviharos nyári napon

© Kovács Gergely Károly

A vékonycsőrű víztaposó az egymáshoz közeli Zámolyi- és Pátkai-víztározón egyaránt felbukkant

© Kovács Norbert

A tömeges tőkés- és csörgő récén kívül kis példányszámban a legtöbb gyakori úszóréce előfordul itt. A bukórécék között a cigányréce főleg a mocsaras északi medencében tartózkodik, míg a kontyos-, barát- és kerцерécek inkább a nyílt vízfelületeket kedvelik. Mindhárom bukófaj előkerült már. A Zámolyi-víztározó újbóli feltöltése (2010) előtt tömeges volt Pátkán a kárókatona; akkoriban a 100 példányos csapatok sem voltak ritkák. Táplálék után járva rendszeresen felbukkant itt rétisas és halászsas.

A feltöltött Zámolyi-tó igazi őszi vadlúdparadicsom, olyankor a faluhoz közeli Pátkai-

víztározóra csak kevés nyári lúd és nagy lilik merészkedik. 2012-ben azonban a ludak sem Dinnyésen, sem a leeresztett Zámolyi-tavon nem találtak megfelelő ivó- és alvóhelyet. November közepétől tízezres tömeg éjszakázott a pátkai középső és déli medence víztükre-n. A lilikek általában kihúztak a környező szántókra, de a nyári ludak zöme nap közben is a növényzettel benőtt fél-szigeteken legelt. Egy reggeli vadlu-

dazás során került elő egy egzotikus vendég: a szent íbisz, egy ízben pedig a fokozottan védett kis lilik négy példányában gyönyörködhettem ugyanitt!

A tó igen fontos zöldfolyosó (a Nemzeti Ökológiai Hálózat része), a víztározón és környékén olyan érdekes átvonuló madarakat figyeltek már meg az elmúlt évtizedekben, mint az énekes hattyú, bütykös ásólúd, sarki bűvár, hamvas- és fakó rétihéja, parlagi sas, hősármány.

Madarászat Pátkán

Pátka Székesfehérvár és Lovasberény között, a 811-es úttól

A havasi partfutó jellemzően kis csapatokban keresgél a zátonyokon

© Polgár Tibor

Őszi vonulás idején olykor fenyérfutók látogatnak el Pátkára

© Kovács Norbert

északra található. A déli medence megsejmléséhez nem kell bemenni a faluba: a 811-es út 10. és 11. kilométere között a lovarda mellett vezet egy betonút a gátórházhoz és a zárógáthoz, ahol parkolóhely is van. Ettől kb. 100 méterre délre van a római kőgát és a szurdokvölgy. A középső és az északi rész meg-

tehat kis sétéval bármelyik keresztgát hamar elérhető.

A Pátkai-víztározó azért is vonzó célpont, mert egyesíti magában a halastavak és a természetes vizek kedvező tulajdonságait. A hosszan elnyúló keleti gáton és a két keresztgáton sétálva teleszkóppal jól belátható a vízfelület és a zátonyok, ugyanakkor a tavat nyugatról és délről határoló erdők, illetve a mocsarakat idéző északi medence szinte feledtetni, hogy mesterséges tónál járunk. A madárcsapatok háttere a helyszíntől függően lehet a két pátkai templom, a vértesi dolomitgerincek vagy a nyugati parti erdők: mindegyik egyedi ha ngulatot áraszt. Magától értetődő, hogy egy ekkora vízfelületen sok más élőlény is otthonra lel. Tavaszti esteken csodálatos koncertet tartanak az északi tórészen élő

vöröshasú unkákat. A Császár-víz két tározó közötti lassú szakaszán sok a mocsári teknős, de itt láttam télen a fokozottan védett vidra nyomait is.

A Pátkai-víztározó környéke

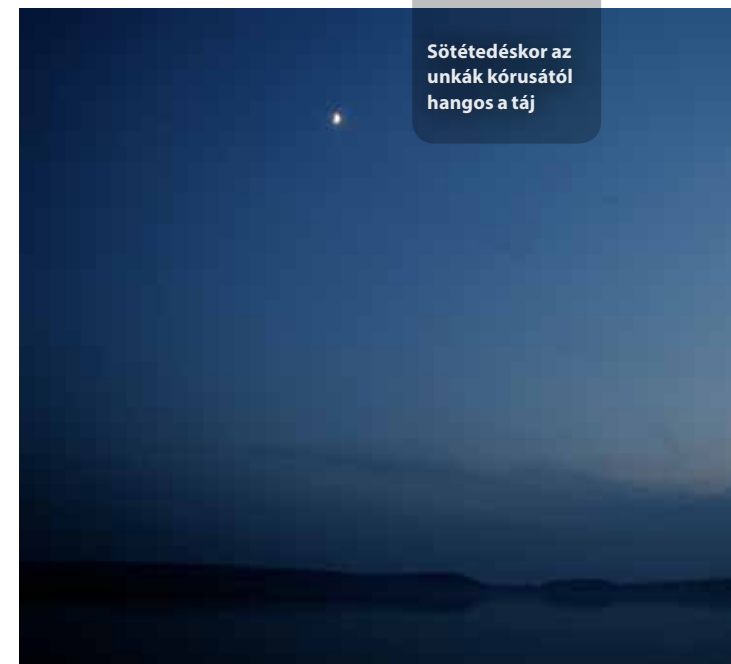
sok szépséget rejtget. A már említett Zámolyi-víztározó mellett a Császár-víz-völgy szintén fontos élőhely, ahol természeti értékek (talajvízforrások, szurdokvölgy, fajgazdag gyepek) és kulturális emlékek (római kőgát, vízimalmok helye, csalai Kégl-kastély) nagyszerűen kiegészítik egymást. Fontos, hogy ez a gyönyörű völgy a hozzá immár csaknem negyven éve szervesen kapcsolódó Pátkai-víztározóval együtt természetvédelmi terület legyen.

Köszönetnyilvánítás

Mindenekelőtt köszönöm Kovács Norbertnek, hogy Pátkán készített madárképei gazdagíthatják az anyagot. A cikk megírásához a saját megfigyelések és a fellelhető szakirodalom mellett a www.birding.hu honlap adatbázisát használtam fel; ezúton is köszönöm az adatok feltöltését. Hálásan köszönöm személyes tapasztalataik megosztását az alábbi madarászoknak: Abonyi Ottó, Damien Cohez, Horváth Gábor, Katona Gábor, Kókay Bence, Kovács Norbert, Simon György. Ugyancsak köszönet jár azoknak az ornitológusoknak, akik évtizedekkel ezelőtt a két víztározót „felvitték a térképre”: Laczkó Tamás, Radetzky Jenő, Rózsa János, Schmidt Egon, Szabó Imre.

Kovács Gergely Károly

Sötétedéskor az unkákat kórusától hangos a táj

középső és az északi rész meg-

A siketfajd természetrajza

Fauna-
historia

© Desmond Duggan (rspb-images.com)

A TYÚKALAKÚAK RENDJÉBE 281 madárfaj tartozik. A rend 7 családból áll, ezek egyike a fajdfélék családja. Miközben a többi család együttesen szinte az egész Földet benépesíti, addig a fajdfélék kifejezetten az északi félteke – a boreális zóna – madarai. Képviselőik közül a legtöbbször talán a siketfajd nevét ismerik, de a fajjal a természetben csak keveseknek adatik meg találkozni.

A fajdfélék családja

A fajdfélék családjába 17 fajt sorolnak, a *Tetrao* nemzetségbe azonban mindössze 4 faj tartozik. A siketfajd (*Tetrao urogallus*) mellett annak ázsiai – hozzá meglehetősen hasonló testalkatú rokonfaja – az feketecsőrű siketfajd (*T. parvirostris*), a nyírfajd (*T. tetrix*) és a kaukázusi nyírfajd (*T. mlokosiewiczii*) alkotja a nemzetséget. A siketfajd hatalmas elterjedési területe Észak-Spanyolországot és

A fajdkakasok dürgéskor felfújты nyakkal és széttárt farkotollakkal pózolnak a tyúkok előtt

© Mike Langman

kisebb-nagyobb foltokban Európa jelentős részét is lefedi. Óriási összefüggő területet népesít be Norvégiától egészen Szibéria középsőig, a Balkas-tóig terjedően. Ez a nagy terület magában foglalja a skandináv- és a balti államokat, Lengyelországot, Fehéroroszországot és Oroszországot is. A siketfajd polimorf

faj, elterjedési területén 12 alfajra oszlik. Érdekes, hogy Közép-Európában más alfaja (*T. urogallus major*) fordul elő, mint Romániában (*T. urogallus rudolfi*). Természetesen az alfajok, ahol érintkezik elterjedési területük, egymás között szaporodhatnak. De nemcsak a különböző alfajok kereszteződhetnek egymással, hanem ázsiai elterjedési területük átfedő részén rendszeresen párba állnak a feketecsőrű siketfajddal, sőt a nyírfajddal, és alkalmanként még a másik nemzetségbe tartozó hófajddal is.

A siketfajdkakas és a tyúk színezete jelentősen eltér. A kakas feje és nyaka, ill. farkcsikja és farka sötétszürke, melle zöld, hasa feketés, szárnyai barnák. A hasa alján és láb mellett a test oldalán fehér foltokat visel, csakúgy mint

a vállán. Csőre szaruszínű, a szeme feletti csupasz bőrfelülete vörös. Ezzel szemben a tojó felsőteste barna, sötétebb barna és világos színű foltokkal mintázott, melle okkerbarna, az alsóteste többnyire fehér, fekete és okker foltokkal mintázott. A farka okkerbarna, sötétebb barna keresztcsíkokkal. Szem feletti csupasz vörös foltja olyan kicsi, hogy alig látszik. Ezzel a fakóbb színezetével azonban a kotló tojó szinte láthatatlanul beleolvad környezetébe. A siketfajdnak

A siketfajdtyúk kotlás közben szinte beleolvad környezetébe

© Haraszthy László

Fajdkakas ábrázolása egy 1878-ban megjelent természetrajzi könyvben és egy svájci bélyegen

és a nemzetségbe tartozó többi faj(d)nak is tollas a csüdjé, ami mutatja, hogy a hideg havas régiók lakója. A siketfajd nem vonul és nem is kóborol, egész évben ugyanabban a térségben tartózkodik. A kakasok nemcsak színezetükben, de testtömegükben is jelentősen különböznek a tyúkoktól. Átlagos testtömegük 4000 gramm körül mozog, de a legnagyobb példányok akár 6500 grammot is nyomhatnak. Ezzel szemben a tyúkok átlagos tömege 1800 gramm, míg a legnagyobbak is csak 2500 grammosak.

Dürgőhelyek

A siketfajd jellegzetes tulajdonsága a dürgés. A kakasok zavartalan helyen lévő dürgőhelyüket éveken, akár évtizedeken át használják. Egy-egy dürgőhelyen általában néhány, máskor azonban több tucat-

nyi madár is összegyűlik. A dürgés az esti szürkületben kezdődik, de ilyenkor csak rövid ideig tart, majd hajnalban nem sokkal napfelkelte előtt kezdődik, és általában csak 30-60 percig tart. Kezdetben a kakasok a környező fák csúcán, ágain ülve kakatolnak, majd leszállnak a földre, legtöbbször még a hóra, és ott folytatják felfújты nyakkal, leeresztett szárnyakkal és legyezőszerűen széttárt farkukkal a dürgést. A tyúkóként folytatott küzdelem cseppet sem békés. Az egymásnak feszülő kakasok erős csőrükkel és karmaikkal nem kímélik egymást. Egy-egy ilyen nekifeszülés után a földön siketfajdtollak tucatjai maradnak. A kakasok hátraszegett fejfel történő kakatolásuk során

„süketekké” válnak, innen kapta a faj a magyar nevét is. A siketfajdvadászat is a dürgéshez kapcsolódik, és a kakasokra irányul. A kakatolás közben „süketté” vált kakast lépésről lépésre közelíti a vadász, de mindig csak akkor, amikor a madár „se lát, se hall”, majd ha sikerült kellő távolságra becserkésznie, elejti azt.

A dürgőhelyet felkereső tyúkok párosodás után önálló életet élnek. Tyúk a fészket a földön egy talajmélyedésben alakítja ki. Legtöbbször egy-egy vastag fa tövében, gyökerek között, kidőlt fa vagy nagyobb kő alatti mélyedésben. A fészkek kevés – a környéken található – növényi anyagból áll, és általában megtalálható benne a tyúk néhány tollja is. A szeplős tojásokból (számuk fészekaljanként 5-12) a fiókák 26-29 nap alatt kelnek ki. Kikelés után a felszáradt csibék a tyúk vezetgetése mellett rögtön elhagyják a fészket. A csibék kezdetben szinte kizárólag rovarokkal táplálkoznak, de növekedésükkel párhuzamosan egyre több zöld növényi részt csipegetnek, majd a nyár végén érő bogvyókat, elsősorban áfonyát esznek. A felnőtt madarak szinte kizárólag növényi eredetű táplálékon élnek, csak a nyári hónapokban szednek fel kevés rovarot. Ősztől tavaszig szinte kizárólag fenyőhajtásokat és áfonyát fogyasztanak.

Betelepült – majd eltűnt

A siketfajd az 1800-as évek végén települt be Magyarországra. Chernel István 1899-es remekművében írta: „újabbán – vagy két évtized óta – azonban Sopron- és Vas megyékbe is betelepült s míg

azelőtt itt egyáltalán ismeretlen volt, ma már elég szép számban található s évről-évre közönségesebb lesz”. Bár nincsenek pontos információink a betelepülésére vonatkozóan, azt azonban e nélkül is joggal feltételezhetjük, hogy az ausztriai állomány növekedésének és fészkelőterülete kibővülésének köszönhetően a nyugat-magyarországi megjelenését. Ausztriában ma is 4000-8000 példány él, de sajnos a visszahúzódtól elterjedési terület messze esik határainktól, ezért a közeljövőben nem remélhetjük ismételt megtelepedését.

A siketfajd jelenlegi ismereteink

Kárpáti siketfajd ábrázolása egy ukrán bélyegen

roni-hegységből már 1930 környékén eltűnt, majd ezt követte a Kőszegi-hegységben élő állomány felmorzsolódása, ami az 1950-es évek elején következett be. Az Őrségben tartott ki legtovább, onnan ugyanis csak 1960-as években tűnt el. Betelepülésével egyidőben megkezdődött vadászata is. A rendelkezésre álló statisztikák szerint 1884-ben Sopron megyében 4 példányt ejtettek el, majd 1909-ig összesen 87 madarat lőttek le. Vas megyében 10 évvel később, 1894-ben került

szerint szűk száz évig volt az Alpokalján fészkelő madarunk. Visszahúzóda már nagyon régen megkezdődött. A Soproni-hegységből már 1930 környékén eltűnt, majd ezt követte a Kőszegi-hegységben élő állomány felmorzsolódása, ami az 1950-es évek elején következett be. Az Őrségben tartott ki legtovább, onnan ugyanis csak 1960-as években tűnt el. Betelepülésével egyidőben megkezdődött vadászata is. A rendelkezésre álló statisztikák szerint 1884-ben Sopron megyében 4 példányt ejtettek el, majd 1909-ig összesen 87 madarat lőttek le. Vas megyében 10 évvel később, 1894-ben került

terítékre az első 6 példány. 1899-ig az évente elejtett madarak száma csak egyszer haladta meg a tízet, viszont abban az évben 46-ra ugrott, majd 1905-ben 64-re emelkedett, utána viszont mátt ott csökkent. 1894 és 1909 között Vas megyében összesen 468 példányt lőttek le. Ezek a számok is azt mutatják, hogy abban az időben – ahogy Chernel István is írta – az Alpokalján valóban nem lehetett ritka a siketfajd. 1931-ben az Őrségi Szalafő határában 146 kh kiterjedésű védett területet jelölték ki a siketfajd megőrzése érdekében. Sajnos ez a terület a későbbiekben megsemmisült. A Szalafő környékén élő állományt 1948-ban még 150 példányra becsülték, majd 1955-ben a teljes Őrségi állomány már csak 60-80 egyedből állt. 1960-

© Chris Gomersall (rspb-images.com)

A siketfajd európai állománya nem veszélyeztetett

Chernel István a siketfajdról

...A kakas életmódja sokban eltér a tyúktól. Amaz inkább remeteéletet él, a magányos helyeket keresi s bizonyos területéről alig távozik, emez szelidebb természetű, az erdőszéleken inkább található, nem tartja meg annyira helyét s különösen őszi, tél idején, rendes otthonától sokszor nagyobb távolságokra is elbolyong. Napközben a bokros aljban keresik táplálékukat, éjjelre felgalyaznak, kivéve a csirkéiket vezető tyúkokat. Gyors és igen ügyes futók, mesterek a bujkálásban, meghúzódásban, de – bár látszatra nehézkesen – repülni is elég jól és ügyesen tudnak. Robajló szárnyacsapással kelnek, a faágak közt kitűnően keresztül igazodnak, de mégis inkább egyenesen repülnék s nem kitartóan, mert testök nehéz. A kakas évközben mit sem törődik a tyúkokkal, egyéb szárnyasokkal, sőt magaféle cimboráival sem; fiatalabb kakasokat még inkább találhatunk együtt, de öregeket nem. Tavaszfakadással azonban hirtelen megváltozik lénye, mintha más természet költözött volna beléje: társaságkedvelőbb lesz, azaz keresi a tyúkokat s mint az erdő igazi tollas «basája» napközben is közelükben marad.

Ébredő rügyekkel ébredő szerelmi élete pedig, az elhírhedt «dürgés», valóban oly sajátosság tulajdonsága, mely nemcsak a vadászok idegeit lázasan ingerli, hanem természetrajzilag is érdekes és a zöldkabátosok czéhén kívül állók figyelmét is megrághatja.

Alig hogy a nap lehanyatlott a hegyek

mögé s a csillagok pislogni kezdenek (néha már előbb is, mielőtt a nap elnyugodott volna) a fajdkakas szárnya kel a kiválasztott «dürgőhelynek» tart s messze hallatszójával a legmegfelelőbb fára telepszik. Ez a «beszállás». Néha nagy szenvedélyben már ekkor is berzenkedik, sajátosság korgó hangokat hallat, mintha csak alig tudná megvárni a dürgés főidejét: a pitymalló hajnalt. Korán, még sötétben vagy a virradás első szürkülésével, mikor a csacska rigón kívül más madár sem kezdte ébresztőjét, felhangzik a kakas szerelmi szózata. (Többnyire hajnali két óra után.) Megtisztogatja tollait, «kiöltözködik», ide-oda neszelget, esetleg a szomszéd fák valamelyikére száll, végre halk ajakhangon így «kappog»: tak, tak, tak, tak, ezután következik a «szaporázás», mely tatakta, ta-tata, tatata szótagokkal festhető. Mindinkább erősebb és szenvedélyesebb lesz a hang s plöpp-pe-löpp, p-löpp, plöppelöpp szótagokban átmegy a kli-köp, kli-köp, kli-köp-ként hangzó «főcsattanásba», mely után a szinte magából kikelt, szerelemittasan forgolódo «basa», kaszközörülésforma siki-siki, ski, siki, siki, siki hangokkal fejezi ki véghetetlen szenvedélyét. A «közörülés» ideje alatt nyakát előre s kissé felnyújtja, farkát kerekre, legyezőalakban szétterpeszti, szeméit félig becsukja, szárnyait kissé alácsüggeszti s annyira átengedi magát érzelmeinek, hogy a szó szoros értelmében «se lát, se hall». Ez az állapot azonban nem csupán az «elbolondulás» leg-

nagyobb mértéke következtében keletkezik, hanem anatómiailag és fiziologiailag is megmagyarázható, a mennyiben a fülben lévő hallójáratnak egyik megduzzadó ránczában – a madár nagy felindulásakor – pár pillanatra a vérkeringés megreked, s ez a duzzadás, a nyitott csőr alsó kávéjának egyik csontágzatával egyetemben, a hallójáratot elzárja.

Ha semmi sem zavarja, első versikéje után csakhamar újból kezdi nótáját, miközben mindinkább neki tüzesedik, végre leszáll a földön várakozó, futkosó «háreméhez», hogy szerelme bérért elvegye. A dürgés főideje kivilágosodásig, napfölkeltéig tart, ritkán tovább. Egy-egy kakas körülbelül három hétig dűrög, de nem minden reggel, hanem az időjárás szerint. Tapasztalták, hogy a rossz időt sokszor egy nappal előbb megérzi s bár a hajnal szép, még sem szól. A dürgési évad is év szerint változó. Néha igen rosszul, máskor jól szólnak a kakasok. Korán beköszönő tavasszal előbb kezdenek dűrögni, ellenkezőleg később; ha a meleg napok beálltanak, hamarabb elnémulnak, szintúgy alacsonyabb területeken előbb, mint magasabbakon, hol néha még május 20-ika táján is találkozunk egy-egy dürgő siketfajd. Általában a dürgés ideje a bükkfák rügyezése idejével össze szokott esni.”

(részlet Chernel István „Magyarország madarai, különös tekintettel gazdasági jelentőségükre” című, 1899-ben megjelent könyvéből)

ban Szalafő környékén még 6-10 példány létezéséről számoltak be.

Eltűnését az erdőgazdálkodás intenzívebbé válásával is magyarázzák, amely a határ túloldalán kezdődött. 1951-ben a rontott erdei fenyvesek letermelésével viszont a hazai fajdélőhelyek is jelentősen megfogyatkoztak, a magán és állami erdőkben az egyre gyakoribb munkálatok miatt számos fészke tönkrement. A vadászati nyomás sem segítette fennmaradását.

Európában nem veszélyeztetett

Jelenleg Európában 800 ezer és 1 millió közöttire becsülik a „párok” számát. Az oroszországi félmillió párhoz közeli állomány mellett a finnországi 200-300 ezres populáció a legnagyobb. Bár a siketfajd a boreális régió lakója, földrészünk szinte valamennyi magasheggyekkel rendelkező országában előfordul, és csak néhány tipikusan síkvidéki országból hiányzik, mint például Hollandia vagy Dánia. Az európai állomány 1970-1990 között nagyon sok országban csökkent, miközben Oroszországban emelkedett, így összességében stabilnak mondható.

A fajdféleket – mint díszmadarakat – széles körben tartják és tenyésztik fogságban, elsősorban Európa nyugati felén. Ez elméletileg lehetőséget kínál egy jövőbeni visszatele-

© Bajor Zoltán

A dürgő fajdkakas ábrázolása pénzérmén is feltűnik

Siketfajdtyúk – antropogén környezetben

pítési programhoz, azonban tudni kell azt, hogy ezek a fogsági madarak elhagyták kottlasi hajlamukat, ezért utódaik a természetben már

középtávon sem képesek fennmaradni. Bár adott esetben ezt a problémát természetből származó egyedekkel lehetne kezelni, valószínűleg a császármadarhoz – a fajok nagyon közeli rokonához hasonlóan – a siketfajd sem lenne képes fennmaradni a mai magyarországi vaddisznóállomány mellett. A siketfajd Magyarországra történő betelepítése után két évtizeddel, 1900-ban, a hazai vaddisznóteríték nem érte le az 1000 példányt, míg ez a szám a 2000-es évekre a százszorosára növekedett. Ilyen körülmények között az erdei, talajszinten fészkelő madaraknak nem sok esélyük marad fiókáik felnevelésére. Nem lehet csodálkozni ezért azon,

hogy a császármadar-állományunk is a kipusztulás közelébe került. Vélhető azonban, hogy erdeink mai képe sem lenne optimális a siketfajdnak, de lassan már a császármadaroknak sem. A közeli Kárpátokban, vagy az északi és balti államokban lévő dús cserjeszinttel rendelkező vegyes korú erdők minden időszakban kellő mennyiségű táplálékot és megfelelő védelmet kínálnak a fészkeknek, fiókáknak és az öreg madaraknak is. Ilyen erdők nálunk természeti okok miatt kis kiterjedésűek voltak, de az utóbbi 50 év megváltozott erdőgazdálkodásának következtében tovább fogyatkoztak.

Egyelőre nem marad más lehetőség a siketfajd látványában gyönyörködni akaróknak, mint a szodolatos erdélyi tájak valamelyikét felkeresni, vagy a közeli Ausztriában szerencsét próbálni.

Haraszthy László

Madarak, madarászok bankjegyeken

Egykor és most

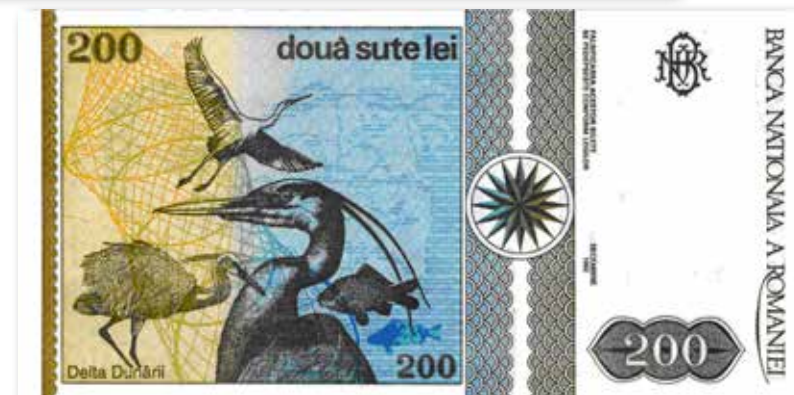

A BANKJEGYEKNEK NYILVÁNVALÓ HASZNUK, vagyis fizetőértékük mellett egyéb szerep is jut: az adott ország, nemzet fontos személyeit, szimbólumait is viselik és hirdetik. A nemzeti jelképek nagy százalékát alkotják fenséges és csodaszép madarak, vagy gyakran azok leegyszerűsített illetve részben „újrarendelt” rajzai.

A nagy számok törvénye szerint sok olyan ember van, aki madarász és egyben megszállott bankjeggyűjtő. Ennek eredménye, hogy alig kell néhány kattintás az interneten, máris remek illusztrált listákat láthatunk a papírpénzeken található madarokról. Ezen madarak nagy többsége azonban „csupán” szép vagy fontos az adott állam számára; a tudománnyal viszont aligha hozhatók összefüggésbe. A következőkben azonban olyan bankjegyeket mutatunk be, amelyeken természettudósok láthatók madarak társaságában, vagyis a bankókon látható kutatók minden bizonnyal ismerték az ábrázolt madárfajt.

Az első „madarászhoz” sem térben, sem időben nem kell messze mennünk. Az 1992-ben kibocsátott román 200 Leies bankjegyen az

ökológus **Grigore Antipa** (1867–1944) arcképe található, aki a román halbiológia atyjaként is ismert, és jelenleg nevét viseli a bukaresti

Természettudományi Múzeum. Antipa főleg a Duna-delta állatvilágával, elsősorban halakkal foglalkozott, de a Delta madárvilágát is érintette tanulmányai, monográfiájában. A bankjegy hátoldalán nagy kócsag és szürke gém látható, mintegy képviselve a Duna-delta világhíres madárparadicsmát.

Charles Darwint (1809–1882), talán a valaha élt legnagyobb hatású biológust senkinek sem kell bemutatni. Arcképe a jelenleg is forgalomban lévő, először 2000-ben kibocsátott angol 10 fontos bankjegyet hátoldalát díszíti (az előolda-

róluk (hasonlóan a „Darwin-pintyekhez”). A kritikákra válaszul a Bank of England közleményt adott ki, mely szerint a bankjegyen olyan állatok és növények találhatók, melyek a „Galapagos-szigetek környékén jellemzően előfordulnak”.

Az itthon kevésbé ismert brazil **Augusto Ruschinak** (1915–1986) viszont Darwinnal ellentétben nagyon is sok köze volt a kolibriakhoz. A csoport világszintű szakértőjének számított, monográfiát írt Brazília kolibrijeiről és az egész madárfaunáról is. Élete során kb.

lon természetesen II. Erzsébet királynő látható). A tudós portréján kívül Darwin híres felfedező hajója (HMS Beagle), egy nagyítóüveg és egy táplálkozó kolibri is látható. Utóbbi érdekes választás, mert kolibrik nem élnek a Galapagos-szigeteken, és Darwin fő művében, a Fajok eredetében sincs említés

450 publikációt és 22 könyvet írt a madarakon kívül denevérekről, majmokról, orchideákról és természetvédelmi problémákról. Az első között volt, aki fehérvita a közvélemény figyelmét a DDT káros hatásaira. Harcos természetvédőként Brazíliában kiérdemelte a „Természet őrangyala” nevet.

Konrad Gessner (1516–1565) természettudós található a korábbi scájci 50 frankos bankjegy egyik oldalán, míg a másikon a híres *Historiae animalium* két fametszete, egy fülesbagoly és egy kankalin. Bár az ötkötetes mű készítésekor fel-

használt korabeli Bestiáriumokat is – melynek eredményeként képzeletbeli lényekről is közölt leírásokat –, megjelenését tartják a modern zoológia kezdetének (1551–1558).

Jelenleg is forgalomban lévő uruguayi 2000 pesos bankjegyen **Dámaso Antonio Larrañaga** (1771–1848) arcképe látható. Larrañaga igazi polihisztor volt, természettudósként, papként, egyetem- és könyvtáralapítóként, valamint prominens politikusként is ismert. Bár elsősorban botanikus volt (főként pázsitfűvetek írt le), a bankjegyen egy mikroszkóp és egy madár utal természettudósi munkásságára.

Páll-Gergely Barna

Az MME közel 40 éves történetében most először fordult elő, hogy egy tagjának állandó tagságot és gyémánt fokozatú adományozói oklevelet adott át. A minap igen jelentős összeg érkezett számlánkra: Mátyás Józsefné 500 000 Ft egyéni adományt ajánlott fel az MME számára. Úgy gondoltuk, hogy így ilyen gesztust mindenképpen személyesen kell megköszönni, ezért meglátogattuk a kedves házaspárt, hogy átadjuk nekik a támogatói oklevelet. Nagy öröm volt számunkra, hogy vannak, akik így értékelik munkánkat, mert a pénzügyi támogatás mellett ez hatványozottan erősít minket a napi természetvédelmi munkában. Ezúton is nagyon köszönjük!

Új rövidfilm készült a rákosi vipérák telelésének kutatásáról

Az őszi-téli időszakot a rákosi vipérák, a legtöbb mérsékelt övi hüllőhöz hasonlóan védett helyre húzódva téli álomban, lelassult életfunkciókkal veszelelik át. Ilyenkor szinte alig jönnek a felszínre ezért megfigyelésük különösen nehéz. Nagyon keveset tudunk arról mi és hogyan történik velük, mégis alapvetően fontos a lehető legtöbb információt összegyűjtenünk életük eme szakaszáról. Egy most elkészült film bemutatja, milyen módszerekkel követik nyomon a rákosi vipera prog-

ram munkatársai a kígyókat, akár a hótakaró alatt is.

Mentett parlagisas-tojásból kelt ki a fióka

A parlagi sasokat nem csak a mérgezés és egyéb illegális emberi tevékenységek veszélyeztetik. Ez a nagytermetű ragadozó más madárfajokhoz hasonlóan igen érzékeny az emberi zavarásra, különösen a költési időszakban. Sajnos ebben a kritikus periódusban akár a már lerakott tojásokat is elhagyják, amennyiben nem érzik biztonságban a fészket. A végeredmény szempontjából tulajdonképpen mindegy, hogy rosszindulat, jó szándékú érdeklődés vagy tudatlanság az oka, a túl intenzív emberi jelenlét miatt a szülők megszakíthatják a költést. Emiatt a fiókák kikeléséig a faj megőrzésével és kutatással foglalkozó kutatók is csak nagy távolságból, erős nagyítású távcsövekkel figyelik a sasok viselkedését. Ez történt egy parlagi sas fészeknél Heves megyében a Bükk Nemzeti Park Igazgatóság területén ahol egy, a park munkatársai által jól ismert fészekben a szülő egyedek láthatóan kevesebbet tartózkodtak a kelleténél a környéken zajló folyamatos emberi zavarás miatt. A természetvé-

delmi szakembereknek végül úgy döntöttek, hogy megpróbálják megmenteni a fészekben feltehetően még életben levő sastojsát. A helyére berakott azonos méretű fa-tojásra a szülők még egy ideig visszajártak, majd pár nap múlva a folyamatos zavarás miatt végleg elhagyták a fészket.

A parlagi sas tojást a Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság dévaványai Tűzokvédelmi Állomására szállították, ahol sikerült megállapítani, hogy a tojásban szerencsére még életben van az embrió.

A korábbi évek tapasztalatai alapján kialakított protokoll szerint eljárva a kikelés esélyei lényegesen jobbák, mint akár néhány éve lettek volna. Az elsőre egyszerűnek tűnő kotlás sikere számtalan apró tényezőztől

függ. A megfelelő hőmérséklet és páratartalom megtalálása / biztosítása mellett a tojások rendszeres, de nem túl gyakori forgatása is elengedhetetlen az embrió egészséges fejlődéséhez és a kikeléshez.

Végül kétheti mesterséges költés után, 43 nappal a tojás lerakása után mintegy másfél napi küzdelem után kibújt a tojásból a fiatal parlagi sas. A Tűzokvédelmi Állomás munkatársainak sokéves tapasztalatá-

nak köszönhetően a fióka hajlandó volt elfogadni a táplálékot, és sikerült túlélnie az első pár kritikus napot. Két hetes korában, mikor eléggé megerősödött, a természetvédelmi szakemberek elhelyezték a Bükk Nemzeti Park Igazgatóság területén egy olyan fészekben ahol egy hasonló korú fióka nevelkedett. A megfigyelések szerint a saspár elfogadta az új jövevényt és minden esély megvan arra, hogy rendszeresen kirepüljön.

Új esélyt kapott Vihra, a bolgár parlagi sas

Röpképtelen parlagi sást találtak Békés megye déli részén a múlt héten. A helyi vadászok és a Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság munkatársainak közös akciójának köszönhetően sikerült a madarat befogni és állatorvosi ellátásban részesíteni a Fővárosi Állat- és Növénykertben. A gondos ápolásnak köszönhetően a fokozottan védett parlagi sas felépült és sikeresen visszaengedték a természetbe.

Mint a befogásakor kiderült a sást fiókaként Bulgáriában gyűrték meg tavaly nyáron. A GreenBalkans természetvédelmi szervezet munkatársai a *Conservation measures for target species of the EU Birds Directive – Lesser Kestrel, Black Vulture, and Imperial Eagle in their main habitats in Bulgaria* program keretében. Három

testvére közül a legnagyobbként a Vihra nevet kapta (viharos szelet jelent bolgáruul). A szakemberek műholdas jeladóval is felszerelték, ami azonban mostanra tönkre-

ment. Utoljára április elején még Közép-Bulgáriából jelentkezett be a madár, így hazai felbukkanása igazi meglepetésként érte mindkét ország kutatóit.

A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME) „A parlagi sas védelme Magyarországon” és a Bolgár Madárvédelmi Egyesület (BSPB) „Mentsük

meg a ragadozómadarakat” LIFE+ programjainak együttműködésében az elengedés előtt korszerű GPS követővel szerelik fel Vihra-t az MME szakemberei, melynek segítségével további útja az interneten keresztül is követhető lesz. Vihra az első bolgár parlagi sas, aki bizonyítottan ellátogatott Közép-Európába, úgyhogy további vándorlása a kutatók számára is rengeteg újdonságot tartogat.

Vihra-t sikeresen visszaengedték a természetbe a megtalálási helyének közelében. Láthatóan teljesen felépült, pár erőteljes szárnycsapással hamar a magasba emelkedett.

Kedves Gyerekek! Nyári számunkban bemutatjuk nektek egy kedves barátunkat.

„Háló nélkül halászik, kéményeken tanyázik, elköltözik, ha fázik.”

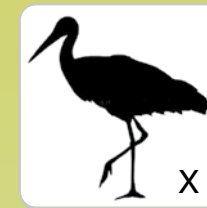
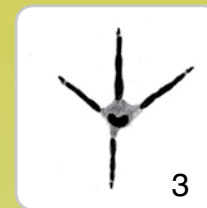
Mára már sok európai országból hiányzik. Hazánkban szerencsére még rendszeresen láthatjátok, leggyakrabban a kéményekre vagy villanyoszlopokra épített hatalmas fészken álldogálva. Kitaláljátok, kiről van szó?

Az alábbi feladatokat a napokban megjelenő Gólyamánia játékos természetvédelmi foglalkoztatóból vettük át. A kiadványt a liechtensteini Ciconia Alapítvány támogatásával az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság és az MME Gömör-Tornai Helyi Csoport munkatársai készítették. Emellett sok segítséget, hasznos tudnivalót találtak az MME honlapjáról letölthető munkafüzetben: golya.mme.hu/dl/dl/110/Ciconia_Hungarica_munkafuzet_2005.pdf.

Meg tudod különböztetni a fehér gólyát más, hasonló testfelépítésű madaraktól?

Melyik a fehér gólya, a szürke gém és a daru?

Párosítsd össze a madarakat árnyképükkel, röpképükkel és lábnyomukkal!

Megoldás: fehér gólya: C, 1, X
szürke gém: A, 3, Z, daru: B, 2, Y

CSÖRMÍVES

Építsünk zöldsátrat!

Szükséges eszközök és anyagok:
olló, spárga, ásó, 6-8 db kb. 1,5 méter hosszú karó, hajnalka vagy bab magok.

1. Ásó segítségével szúrd le a földbe a karókat kör alakban, középre döntve.

2. Kötözd össze a karók végét spárgával, majd kötözz spárgát középtájt is a karók köré, hogy a futónövényeknek legyen hol kapaszkodniuk. A bejárati részt hagyj szabadon.

3. A karók mellé ültess el hajnalka vagy bab magokat.

4. Öntözd ezeket rendszeresen.

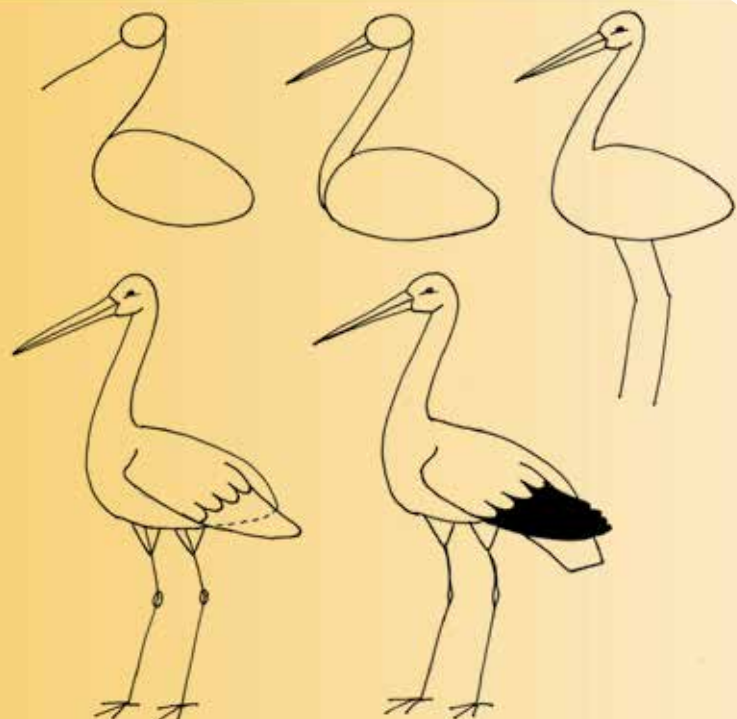
Néhány nap múlva kikelnek a kis növények, és pár hét alatt körbefutják a karókat, illetve a spárgákra is rátekerednek. Friss fűzfavesszőből is készítheted a sátrat, hiszen azok a földbe leszúrva gyorsan kilombosodnak.

GÓLYARAJZOLÁS

Most megtanítunk gólyát rajzolni!

Festhetsz képet a szobád falára vagy textilfestékekkel akár gólyás pólót is készíthetsz!

Ne félj, egyszerű, csak kövesd a lépéseket!

Előző számunk helyes megfigyelése: a fehér gólya volt legtöbbször az év madara, 1980-ban, 1981-ben, 1994-ben és 1999-ben.

A szerencsés nyertesek:

Mikus Máté,
Kóka
Pintér Anna,
Budapest
Weigert Zsolt,
Gyomaendrőd

Gratulálunk!

Nyereményük egy Milyen állatnyom ez? című könyv.

Egyesületi hírek

Itt a nyár, kezdődik a madarásztáborok időszaka! A táborok és a madárgyűrző állomások rendkívül izgalmas, sehol másutt meg nem tapasztalható élményeket kínálnak a gyerekeknek és a felnőtteknek egyaránt – legyen szó akár rövidebb látogatásról, akár hosszabb részvételről. A madármegfigyelés, a kézbe fogható madarak, a természetközeli életmód, a közösségi élmények és az esti táborúzó nemcsak egész életre szóló emléket jelentenek, de sok diákot a természetvédelmi, biológus, ökológus vagy agrár pályára irányítanak. Az idei táboraink listáját az érdeklődők a világhálón a mme.hu/csatlakozzon/taborok címen találják.

Szignálok és vércsék

A kék vércse védelmi Life+ program munkatársainak meghívására érkezett Magyarországra Prof. Amotz Zahavi világhírű evolúcióbiológus. A handicephipótezés megalkotója és a szignálok evolúciójának egyik legnevesebb kutatója a Magyar Természettudományi Múzeumban tartott előadása után csatlakozott a program munkatársaihoz a kék vércse telepeken éppen zajló udvarlási és párzási viselkedés megfigyelésére.

Lezajlottak a tavaszi terepi munkák a kék vércsék fogadására

A kékvércse-védelmi LIFE+ program keretében idén, mint az ezt megelőző években is, a terepmunka már jóval a madarak megérkezése előtt megkezdődött. A költési szezon kezdetére már számos munkafázist be kell fejezni.

Alapvető fontosságú a varjútelepek fészkeinek jelölése, a költésbe kezdett, telepre behúzó varjak, fészkek és a párok rendszeres számlolása. Ezen felül a fészkepítés elősegítésére szlovákiai partnereinkkel és romániai kollégáinkkal gallyakat daraboltunk megfelelő méretűre és helyeztünk ki a területeken (ezzel biztosítva, hogy a varjútelepek folyamatosan erősödjenek, így idővel a vércséknek is több fészkek jutson).

Az idei csapadékos tavasz következtében mindez kicsit nehezebb körülmények között zajlott, mint rendesen. Mindenféle a hóolvadás és esők nyomán kialakult belvízfoltok, járhatatlan utak

nehezítették a munkát.

Március elejétől kezdődően rendszeres ellenőrzéseket végzünk a műfészkek-telepeken. Kezdetben a karbantartás, kitérítés, fészkekanyaggyűjtés feladat, illetve a már javíthatatlan darabok pótlása. Lehetőség szerint új költőládákat is helyeztünk ki. Az érkező kék vércsék színes gyűrüinek leolvasása volt

a következő fontos lépés. Szerencsére beszámolhatunk róla, hogy számos ismerőst láttunk a visszatérők között.

Később, ahogy elindultak a költések, egyre inkább a foglалó faj regisztrálásán, a költés stádiumának dokumentálásán volt a hangsúly. Különösen a varjútelepek esetében fontos az illegális tevékenységek tettenérése, dokumentálása, és szükség szerint eljárás kezdeményezése a hivatalos természetvédelmi szerveknél.

Fél év után újra jelentkezett Tisza, a fiatal jeladós gólya

Április 14-én újra küldött adatokat egy eltűntnek hitt fiatal fehér gólya jeladója. 2012. október 7. óta nem tudtak róla semmit a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME) munkatársai, akik a „Madárvédelem és kutatás határok nélkül” projekt keretében 12 fehér gólyát jelöltek meg új típusú jeladókkal 2012 nyarán.

Ezek a jeladók, a korábbi típusokkal szemben már GSM-hálózatokon keresztül küldik a GPS-szel rögzített koordinátákat, így a méretük csökken és élettartamuk nő. Azonban ha a madarak olyan helyen tartózkodnak, ahol nincs megfelelő térerő, akkor nem tudják elküldeni a rögzített adatokat.

A Tisza névre keresztelt madár a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Rakamazról származik, s miután kalandos módon, október elején megérkezett Szudánba, többé nem kaptak tőle SMS-eket az MME munkatársai. Ezért amikor az ősz és a tél folyamán néhány hétig nem érkeztek adatok, sejtették, hogy a madarak a mobiltelefon hálózattal gyengén lefedett területeken lehetnek, ahogy történt ez a Nógrád megyéből származó Patak esetében is, amikor Csádból egy hónapon keresztül nem küldött jeleket magáról. Tisza esetében is reménykedtek a madarászok, hogy előbb vagy utóbb csak előkerül, de 2-3 hónap után már nem számítottak arra, hogy ez megtörténik.

Az április 14-én újra bejelentkező Tisza jeladója elmentette a madár téli tartózkodásának koordinátáit, így visszamenőlegesen is tudjuk, hogy a tél nagy részét a 2011 júliusában függetlenné váló Dél-Szudánban töltötte, ahol napjainkban is polgárhábo-

rús konfliktusok zajlanak. Valószínűleg az ország jelentős részén nem lehet túl jó a GSM-hálózat lefedettsége, így talán nem meglepő, hogy Tisza jeladója nem küldött SMS-eket, csak azután, amikor elindult északi irányba és Egyiptomba érkezett. Augusztusi indulása óta mintegy 13-14 ezer kilométert tett meg. (A fiatal fehér gólyák csak 3-4 éves korukban kezdenek fészkelésbe, s jelentős részük első éves korában elpusztul. Az első teletés után kóborolnak, s nagy részük nem

jön még vissza a majdani költőterületére.)

Tisza a május elejét Libanon déli részén töltötte, de időnként kirándulgatott Izraelben és Libanonban (1-2 napos, 50-100 km-es kirándulások). A hónap közepe fele azonban újra útnak indult, s egy nap alatt megtett 270 km-t észak felé. Már délelőtt elhagyta Libanont, s meg sem állt Szíria északnyugati határáig. Az éjszakát már a szír-török határtól 15 km-re, egy kisebb hegyen töltötte, Kafriyah-tól északra.

A Madárgyűrűzési Központ 2012. évi beszámolója

Vonulás-
kutatás

© Orbán Zoltán felvételei

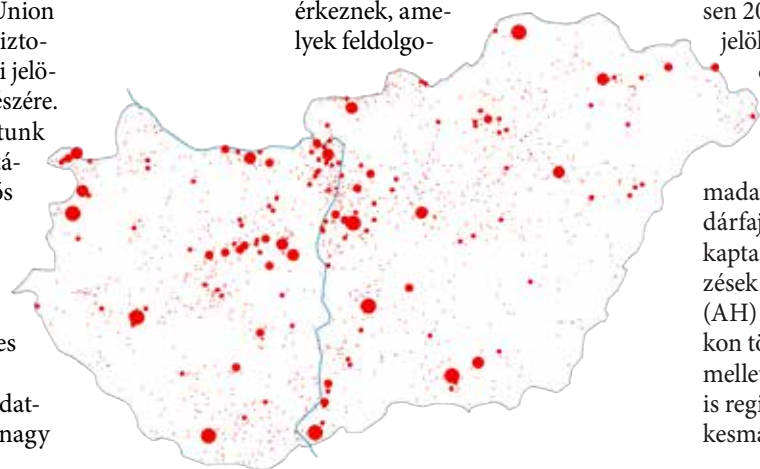
Magyarországon 2012-ben 14 513 barátságát gyűrűzték meg a kutatók
Lent: Gyűrűzési helyszínek 2012-ben

A MADÁRGYŰRŰZÉSI KÖZPONT 1976 óta a hazai madárgyűrűzés szakmai irányító szervezete. Regisztrálja a magyarországi madárgyűrűzőket, kezeli a magyar madárgyűrűzési adatbankot, amely jelenleg 5,3 millió adatrekordot tartalmaz. Kapcsolatot tart a külföldi társközpontokkal, valamint a madárgyűrűzés szakmai ernyőszervezetével az EURING-al (European Union for Bird Ringing). A Központ biztosítja a sorszámozott ornitológiai jelölőgyűrűket a madárgyűrűzők részére. Jelenleg 372 madárgyűrűzőt tartunk nyilván, akik közül 232 aktív státusú. A madárgyűrűzők jelentős része az MME tagja is egyben.

A Központban március végére feldolgozásra kerültek a 2012. évi madárgyűrűzési adatok, így elkészítettük az éves munkabeszámolót és riportot.

Az éves adminisztráció és adatfeldolgozás munkamenete két nagy

részre osztható: **1.** A gyűrűzési és a visszafogási adatokat a gyűrűzők a tárgyévét követő január 31-ig küldik meg a Központba. Ezek az adatok (idén közel 200 ezer gyűrűzési és 33 ezer visszafogási adat) ellenőrzésre és a központi adatbankba történő importálásra kerülnek március végéig. **2.** A megtalálók és a megfigyelők által egész évben, folyamatosan küldött adatok megkerülési levelekben érkeznek, amelyek feldolgo-

zása a beérkezést követően folyamatosan történik. Egy-egy ilyen megkerülési levél egy vagy több megkerülési/megfigyelési adatot is tartalmazhat, de ritkán ez egyszerre több száz adatot is jelent. Az adatközlők minden egyes beküldött adatról visszaigazolást kapnak az adott madár gyűrűzési és korábbi megfigyelési adataival együtt.

2012-ben Magyarországon összesen 200 madárfaj 196622 példányát jelölték meg, leggyakrabban szén-cinegét (22763 pld.), cserregő nádiposztát (14949 pld.), valamint barátságát (14513 pld.). A meggyűrűzött madarak egy része, összesen 93 madárfaj 14483 példányát fiókkorban kapta az egyedi azonosítót. A gyűrűzések közel fele az Actio Hungarica (AH) madárgyűrűző állomásokon történt, amelyeken a jelölések mellett közel 22 ezer visszafogást is regisztráltak. A hazai költő énekesmadarak állományváltozását

A madárgyűrűző állomások és a nagyobb madárgyűrűző táborok gyűrűzési eredményei (gyűrűzött madarak száma):

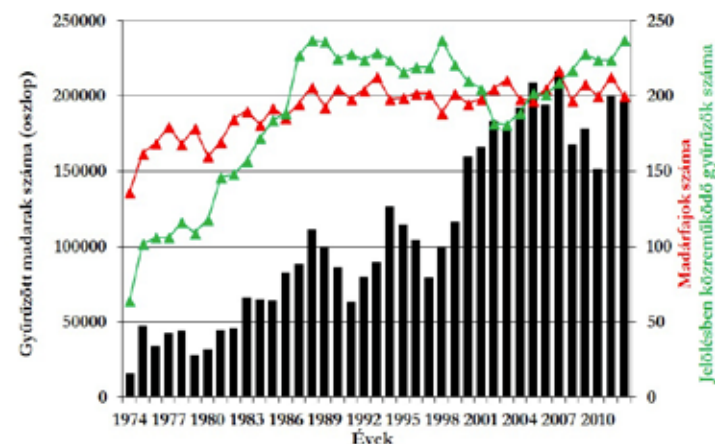
Akció Riparia	4114
Bódva-völgyi Madárvonuláskutató Tábor (AH+CES)	8854
Dávod Földvári-tó (+CES)	10084
Dinnyés (Elza major)	2010
Farmos (Gátórház) (+CES)	4169
Fenekpusztai Madárgyűrűző	
Állomás (AH+CES)	15781
Fertőrákos (Püspök-sziget)	2125
Hopp Ferenc Természet ismereti Tábor (Ferencmajor)	4474
Hortobágyi Madárvárta	2428
Kolon-tavi Madárvárta (AH+CES)	11414
Ócsai Madárvárta (AH+CES)	18707
Regöly (Pacsmag)	1407
Sumonyi Madárvonuláskutató Állomás (AH)	10506
Szegedi Fehér-tavi Ornitológiai Tábor (AH+CES)	9569
Tömördi Madárvárta (AH+CES)	7352

Dankasirály színes gyűrűvel
Lent: Gyűrűzési eredmények Magyarországon

a Tömördi Madárvártán. További, korábban ritkán jelölt madárfajok közül érdemes megemlíteni a kercerécét (1951 és 2012 között összesen 2 példányt jelöltek / ebből 2012-ben 1 példányt), a nyílfarkú récét (12/2 pld.), illetve a kontyos récét (17/2 pld.). A korábbi évekhez képest aránylag nagy számban jelöltek még viharsirályt (256/94 pld.), sztyeppi sirályt (141/44 pld.), kis kárókatonát (146/34 pld.), valamint fenyevescinegét (5083/1000 pld.).

2012-ben a Madárgyűrűzési Központ a gyűrűzési és a visszafogási adatok mellett összesen 2606 megkerülési levelet dolgozott fel, amelyek közel nyolcezer színesgyűrűs megfigyelési, valamint közel ezer egyéb megkerülési adatot tartalmaztak. Mivel a megkerülési levelekben régebbi adatokat is közölnek, az éves megkerülési összesítések folyamatosan változnak. A március végéig beérkezett és feldolgozott adatok alapján 2012-ben a színes jelölések alapján

Az ornitológiai fémgyűrű mellett teleszkóppal, vagy akár szabad szemmel is leolvasható színes, egyedi kóddal ellátott műanyag jelölőgyűrűket is alkalmaznak a gyűrűzők, elsősorban nagyobb testű madarakon. 2012-ben ilyen színes jelölés 32 madárfaj 6374 egyede-re került, leggyakrabban dankasirályra (1029 pld.), fehér gólyára (810 pld.) és szerecsensirályra (499 pld.).

Tavaly gyűrűzték először törpekuvikt Magyarországon,

Erdei pityer gyűrűzés közben

azonosított madarak közül bütykös hattyút (642 pld., / 2172 leolvadási adattal), dankasirályt (754/1370), szerecsensirályt (427/1100), valamint kanalasgémét (170/454) figyeltek meg a leggyakrabban a terepi madarászok. A sérülten, vagy már elhullott állapotban megtalált madarak 10%-a áramütés vagy vezetéknek ütközés, 9%-a lelövés, 5%-a gázolás, 4%-a üvegnek csapódás következtében került meg. Az eddig beérkezett adatok

Az eddig beérkezett megkerülési adatok alapján néhány madárfaj legtávolabbi megkerülési a következők voltak 2012-ben:

- Fehér gólya: 5966 km (gyűrűzve: 2011. Kocs, megkerült 2012-ben: Tanzánia)
- Nagy lilik: 4627 km (gy.: 2006. É-Oroszország, m.: Nagycenk)
- Kanalasgém: 4470 km (gy.: 2007. Tömörkény, m.: Mauritánia)
- Cserregő nádiposztát: 2561 km (gy.: 2012. Fertőrákos, m.: Izrael)
- Erdei pityer: 2436 km (gy.: ÉNy-Oroszország, m.: Dávod)
- Nagy kócsag: 2388 km (gy.: 2011. Csépa, m.: Portugália)
- Füsti fecske: 2307 km (gy.: 2012. Izrael, m.: Dávod)
- Dankasirály: 2217 km (gy.: 2008. Rétszilas, m.: D-Spanyolország)
- Vörös vércse: 2206 km (gy.: 2011. Finnország, m.: Örményes)
- Kerecsensólyom: 2148 km (gy.: Jászkarajenő, m.: Líbia)
- Fekete gólya: 2109 km (gy.: 2007. Izrael, m.: Barcs)
- Szerecsensirály: 2102 km (gy.: 2012. Bugyi, m.: Marokkó)

alapján a 2012-ben megkerült madarak közül 12 madárfaj 30 példányát még a 20. században jelölték, ebből 13 madarat külföldön gyűrűzték, és később Magyarországon kerültek meg, a többi hazai jelölésű madár. A 2012-es év madara, az egerészölyv három példányát is szerepel ezek között. Egyik a tavalyi évben visszafogott legidősebb gyűrűs madár, amelyet 1991 tavaszán, az Ócsai Madárvártán gyűrűzték, és tavaly ősz végén ugyanitt fogták vissza. Jelenleg ez a legidősebb ismert körülmények között megkerült

© Orbán Zoltán

gyűrűs egerészölyv a hazai adatbankban. A másik egerészölyvet Pilisvörösváron gyűrűzték 1990 őszen, és ugyanott fogták vissza tavaly év elején, a harmadik példányt pedig 1997-ben Bugyi közlemben gyűrűzték, és tavaly Kunpeszteren került kézre súlyosan sérült állapotban. A további, 1990-es években jelölt és tavaly megkerült madarak a következők:

Bütykös hattyú: A hazai adatbank alapján összesen tíz 2001 előtt jelölt példányt azonosítottak 2012-ben. Ezek közül 5 hazai jelölőgyűrűt kapott az első megfogásakor. Közülük a legkorábbi jelölésű 1999 tavaszán kapta a gyűrűjét Fertőrákoson, öreg madárként.

A bütykös hattyúk nyakgyűrűje távolról is leolvasható

A külföldi gyűrűs – egyben az összes, adatbankban szereplő – bütykös hattyúk közül pedig egy 1996-ban Horvátországban jelölt madár a legidősebb, amelyet több alkalommal is megfigyeltek tavaly a Balatonon.

Nagy lilik: Egy 1999-ben Hollandiában nyakgyűrűvel jelölt madarat a Ferencmajori-halastavakon figyeltek meg tavaly. Jelenleg ez a második legidősebb nagy lilik az adatbankban. A legidősebb egy 1992-ben, É-Oroszországban nyakgyűrűvel jelölt madár, amit 2009-ben figyeltek meg a Hortobágyon.

Nyári lúd: Egy 1999-ben Fertőújlakon fiókaként, nyakgyűrűvel jelölt madarat tavaly többször is

Vörösbegy a gyűrűzőtáborban

© Oláh Ilona

megfigyeltek ugyanott. Ezt a példányt ezidáig 117 alkalommal azonosították. Jelenleg ez a legidősebb haza gyűrűs nyári kód az adatbankban. A külföldi gyűrűs madarak közül pedig egy, a Fertő osztrák oldalán, 1987-ben jelölt példány a rangidős, amit 2004-ig rendszeresen megfigyeltek a Fertő-Hanság Nemzeti Park területén.

Fehér gólya: A Csehországban 1998-ban fiókaként gyűrűzött madarat 2006 óta minden évben, így tavaly is megfigyelték a Fertődi félszéken. A hazai adatbankban szereplő összes fehér gólya közül pedig egy szintén cseh gyűrűs madár a legidősebb, amelyet 1989-ben jelöltek fiókaként, és 2009-ben sérülten került kézre a Hortobágyon.

Fekete gólya: Az 1999-ben a Gemencei térségben színes gyűrűvel jelölt madarat a korábbi évekhez hasonlóan 2012-ben is megfigyelték a területen. Ez jelenleg a 4. legidősebb gyűrűs fekete gólya hazai adatbankban. A jelenlegi legidősebb madarat 1994-ben jelölték, és utoljára 2009-ben került szem elé D-Magyarországon.

Kanalasgém: Egy 2000-ben, Hollandiában fiókaként jelölt madarat a szegedi Fertőn figyeltek meg tavaly nyáron. Jelenleg ez a legidősebb kanalasgém a hazai adatbankban.

Héja: Egy 2000-ben Dévaványán

A 9. Országos Gyűrűzőtalálkozó és az MME Gyűrűző és Vonuláskutató Szakosztályának (SZO) a közgyűlése 2012. április 15-én Baján az Eötvös József Főiskolán, a 4. Nemzetközi Eurázsiai Ornitológiai Kongresszus követően került megrendezésre. A SZO 2007-2011. évi beszámolója az MME honlapján olvasható. A közgyűlésen egyhangúlag megválasztott új SZO vezetőség: Benei Béla, Kalocsa Béla, Lóránt Miklós, Szinai Péter, Dr. Tokody Béla és Verseczki Nikoletta. Az új SZO vezetőség megválasztotta Szinai Pétert a SZO elnökének. A korábbi vezetőségi tagoknak köszönjük a sok éves vagy évtizedes munkáját!

fiókaként jelölt madár fácán volier hálójába akadva került kézre, majd egészségesen elrepült. Jelenleg ez a madár a 2. legidősebb héja az adatbankban. Ezt egy 1993-ban Ócsán öreg madárként jelölt, és 2007-ben visszafogott madár előzi meg.

Daru: Tavaly kettő, 1998-ban Finnországban, színes gyűrű-kombinációval jelölt madarat is azonosítottak Magyarországon.

Szerecsensirály: Összesen hat, 2001. előtt jelölt és 2012-ben megfigyelt madarat tartunk nyilván az adatbankban. Közülük, és egyben az adatbankban a legidősebb hazai gyűrűs szerecsensirály az 1996-ban Soponyán fiókaként jelölt egyed, amit két átgyűrűzés (1999., 2011.) után tavaly is megfigyeltek a szegedi szeméttelen.

Dankasirály: Egy 1999-ben, Rétszilason öreg madárként színes gyűrűvel megjelölt madarat figyeltek meg tavaly év elején egy Ny-franciaországi szeméttelen. Egy szintén 1999-ben, Lengyelországban fiókaként jelölt madarat pedig többször azonosítottak tavaly a Balatonon, miután 2011-ben visszafogták a Zágrábi szeméttelen, és egy színes gyűrűvel engedték szabadon. Jelenleg ez a legidősebb gyűrűs dankasirály a hazai adatbankban.

Sárgalábú sirály: Egy 1999-ben, Horvátországban fiókaként színes gyűrűvel megjelölt madarat figyeltek meg tavaly ősszel a soproni szeméttelen. Jelenleg ez a legidősebb gyűrűs sárgalábú sirály a hazai adatbankban.

Végezetül felsorolunk néhány „korelnököt”, azaz egyes kisebb termetű madárfajaink legidősebb gyűrűs megkerült példányait a 2012-es adatsorokból. Valamennyi gyűrűzési tevékenységből eredő visszafogási adat (zárójelben a hazai madárgyűrűzési adatbankban szereplő jelenlegi legidősebb példány gyűrűzési és

A lappantyúk életkora meghaladhatja a 8 évet is

© Deák József

Fülemüle: 2005., Sumony. (8 év, 1 hónap, 18 nap, Dombóvár)

Barátka: 2005., Völcsvej. (10 év, 1 hónap, 10 nap, Sumony)

Vörösbegy: 2005., Szalonna. (jelenleg ez a legidősebb nyilvántartott vörösbegy! 6 év, 11 hónap, 19 nap)

Örvös légykapó: 2004., Pilisszentlászó. (9 év, 15 nap, Pilisszentlászó)

Fekete rigó: 2004., Szalonna. (8 év, 6 hónap, 8 nap, Szalonna)

Nádirigó: 2005., Izsák. (9 év, 8 nap, Sumony)

Nádi tücsökmadár: 2006., Fenékpusztá. (9 év, 8 hónap, 9 nap, Alsómihojác, Horvátország – Sumony)

Szencinege: 2005., Visegrád. (7 év, 4 hónap, 15 nap, Pilisszentlászó)

Meggyvágó: 2006., Székesfehérvár – Érsekvadkert. (7 év, 8 hónap, 2 nap, Budapest – Budakeszi)

Zöldike: 2006., Ócsa. (7 év, 10 hónap, Budapest – Gödöllő)

Az EURING adatbankban szerelhető legidősebb gyűrűs madarak listája az EURING oldalon (www.euring.org) olvasható. Ezek között jelenleg 32 hazai gyűrűzésű madár található.

2012-ben a Szent István Egyetem, Mezőgazdaság- és Környezettudományi Kar hallgatója, **Czitrovszky Blanka** a Központban töltötte

szakmai gyakorlatát. Önkéntesként segítette a munkát **Koós Kolos**, **Kovács Ildikó**, valamint **Lukács Katalin** gyűrűző munkatársunk. Munkájukat ezúton is megköszönöm.

Köszönjük az összes madárgyűrűző és a madárgyűrűzésben segédkező önkéntes és érdeklődő egész éves munkáját.

Karcza Zsolt

utolsó megkerülési dátumai között eltelt idő):

Lappantyú: 2003., Izsák. (jelenleg ez a legidősebb nyilvántartott lappantyú! 8 év, 10 hónap, 6 nap)

Kis fakopáncs: 2005., Tömörd. (8 év, 5 hónap, 19 nap, Tömörd)

Nagy fakopáncs: 2004., Izsák. (8 év, 11 hónap, 15 nap, Pécs)

Parti fecske: 2005., Tiszatelek – Döge. (8 év, 1 hónap, Rics)

Fülemülesítke: 2003., Kolontavi Madárvárta. (10 év, 2 hónap 29 nap, Ócsa – Izsák)

Cserregő nádiposzáta: 2001., Regöly. (jelenleg ez a legidősebb nyilvántartott cserregő nádiposzáta! 11 év, 12 nap)

Cserregő nádiposzáta: 2001., Regöly. (jelenleg ez a legidősebb nyilvántartott cserregő nádiposzáta! 11 év, 12 nap)

2012-ben a leggyakrabban gyűrűzött madárfaj a szencinege volt (22763 példány)
Lent: Törpekuvika (a legritkábban gyűrűzött fajok egyike)

© Nehéz László

Érdekes madármegfigyelések

2013. január–március

A következőkben rövid áttekintést szeretnénk nyújtani a 2013 januárjának elejétől március végéig terjedő időszak legérdekesebb faunisztikai megfigyeléseiből. Az itt következő – Magyarországon jórészt nagyon ritkán előforduló – madárfajok adatainak nagy része a Nomenclator Bizottság által hitelesítendő, ez viszont a legtöbb esetben még nem történt meg, ennek okán sem az előfordulások pontos időpontját, sem a megfigyelők nevét nem közöljük.

Faunisztika

Január

A hónap első hetében egy öreg fekete sas (*Aquila clanga*) figyeltek meg Sármellék közelében a Kis-Balatonon, a második héten ugyanitt két öreg példány került szem elé; január első hétvégéjén pedig a nagyhegyesi Elepi-halastónál, valamint a bősárkányi Nyirkai-Hanyban telelő madarat (mindkét területen egy-egy példányt) is látták. Január első felében több mint egy hétig tartózkodott egy immatur rövidcsőrű lúd (*Anser brachyrhynchus*) Debrecen határában (a fajnak ez a tizennyolcadik hazai előfordulása), és ugyanebben az időszakban kétszer is láttak egy vörös ásóludat (*Tadorna ferruginea*) Fertőújlakon. A 2012 utolsó hónapjaiban a Balatonon többször is látott öreg dolmányos sirály (*Larus marinus*) január második hetében ismét szem elé került Balatonöszöd közelében, egy héttel később viszont már Szántódon észlelték vélhetően ugyanezt a madarat. Valószínűleg ugyancsak az előző őszen a Balatonon már többször megfigyelt immatur halászsirály (*Larus ichthyaetus*) tűnt fel január második hétvégéjén szintén Balatonöszödon. A hónap második hétvégéjén egy sarki ludat (*Anser caerulescens*) is láttak a tatai Öreg-tavon, és ugyanekkor a nagyhegyesi Elepi-

Feketetorkú rigó, fenyőrigó és szőlőrigó – ritka madártrío
Lent: Feketetorkú rigó

halastavon, illetve a bősárkányi Nyirkai-Hanyban telelő fekete sasok (*Aquila clanga*) is ismét szem elé kerültek. Január negyedik hetében öt napig tartózkodott egy immatur fakó keselyű (*Gyps fulvus*) a közgazgatásilag Csornához tartozó Földsziget közelében, a hatalmas madár többnyire a Fertő-Hanság Nemzeti Park által használt marhalegelő magányos nyárfáin üldögélt, de a sasok téli etetése céljából kitett dögön is megfigyelték (valószínűleg ugyanezt a példányt látták január első felében a Fertőtől északra fekvő Pándorfalvi-fennsíkon is). A hónap utolsó napjaiban a Szögliget melletti Szádvár közelében egy törpekuvikt (*Glaucidium passerinum*) észleltek, ismét szem elé került a nagyhegyesi Elepi-halastónál telelő fekete sas (*Aquila clanga*), a szegedi szeméttelen pedig egy öreg dolmányos sirályt (*Larus marinus*) észleltek. Január legnagyobb madártani szen-

zációja kétségkívül a szegedi szeméttelen a hónap legvégén megfigyelt öreg sarki sirály (*Larus glaucooides*) volt (ennek az északi – a kontinens belsejébe csak rendkívül ritkán vetődő – sirályfajnak ez mindössze a második hiteles előfordulása Magyarországon).

Február

A szegedi szeméttelen január legvégén felbukkant öreg sarki sirályt (*Larus glaucooides*) február első napjaiban még néhányszor megfigyelték ugyanott, illetve a Szegedi-Fertőn is. A hónap közepén valószínűleg ugyanez a példány tűnt fel a Dunántúlon, a Pátka határában lévő Pátkai-víztározón, ahol aztán öt napig tartózkodott. Szintén a hónap közepén megint felbukkant egy vörös ásólúd (*Tadorna ferruginea*) Fertőújlakon. Február második és harmadik hetében többször látták a nagyhegyesi Elepi-halastónál telelő öreg fekete sast (*Aquila clanga*), és a harmadik héten a Kis-Balatonon (Sármellék közelében) is észleltek egy öreg példányt. A hónap legvégén két öreg és két immatur kis hattyú (*Cygnus columbianus bewickii*) jelent meg Nagyhegyes határában (Ökör-föld).

© Gyarmati Gábor

© Gyarmati Gábor

Március

A hónap mindjárt egy hatalmas szenzációval kezdődött: március első napján egy hím feketetorkú rigót (*Turdus atrogularis*) figyeltek meg a debreceni Nagyerdőben (a Békás-tó környékén). A madár március első hetében minden nap ugyanitt volt látható, de még a hónap második hetében is feltűnt egy alkalommal. Ennek a főleg Nyugat-Szibériában költő rigófajnak ez az első bizonyított előfordulása Magyarországon, de az egész Kárpát-medencében is mindössze a második adata (első Kárpát-medencei előfordulása 2003 januárjában és februárjában volt a

Pillanatképek a sarki sirály szegedi látogatásáról

burgenlandi Felsőpulyán). Március első hetében a Kis-Balatonon (Balatonszentgyörgy), Apaj határában és a nagyhegyesi Elepi-halastónál is láttak egy-egy fekete sast (*Aquila clanga*), a hónap máso-

dik hetében pedig ismét a Kis-Balatonon (Sármellék közelében) került szem elé egy öreg példány. A hónap második és harmadik hetében többször is észleltek egy, illetve két törpekuvikt (*Glaucidium passerinum*) a Szögliget határában lévő Szádvár környékén. Március második hetében Tiszaalpár határában (Nagy-tó) egy sarki ludat (*Anser caerulescens*), Szentendrén (Pap-sziget) egy nyilván fogságból szökött mandarin-récét (*Aix galericulata*), a Soproni-hegységben (Ultra) pedig egy öreg törpekuvikt (*Glaucidium passerinum*) láttak. Március vége felé egy immatur csüllő (*Rissa tridactyla*) bukkant fel a Szegedi-Fertőn.

Köszönet illeti a madarak – név szerint ugyan nem említett – megfigyelőit, hogy adataikat közkinccsé tették. Kérem, hogy – amennyiben eddig még nem tették meg – a megfigyelések részletes dokumentációját mielőbb juttassák el a Nomenclator Bizottság titkárához ([Simay Gábor, e-mail: nomenclator@birding.hu](mailto:Simay.gabor@birding.hu)). Az itt felsorolt adatok nagyrészt az érdekes megfigyeléseket közlétevé www.birding.hu, illetve a www.rarebirds.hu internetes oldalakról származnak.

Összeállította: **Hadarics Tibor**

Szerkők inváziója a Hortobágy déli pusztáin 2013 tavaszán

Madártani
Tájékoztató

© Kovács Gábor felvételei

AKÉT ELŐZŐ ESZTENDŐ (2011 és 2012) aszályossága után az idei év kimondottan csapadékosnak indult. Május végéig 320 mm esett, ennek egyharmada március folyamán. A tavaly teljesen kiszáradt mocsarak, zombékos rétek február elején kezdtek vízzel megtelni. Márciusban már a legelőkön is megjelentek a belvizek és a hónap végére az összes hortobágyi rét és mocsár telítődött. Mivel a belvizek mellett egyre komolyabb árvíz is fellépett, április 5-én elrendelték a dél-hortobágyi szükségtározó megnyitását. Április 19-ig, vagyis két héten át engedték a Hortobágy folyó és az Árkus-csatorna vízhozamát a Hortobágyi Nemzeti Park déli

pusztáira, ezzel összesen 65 millió m³-rel fejték meg a „saját” belvizeikkel már ezt megelőzően is jócskán elöntött mocsarak és rétek mellett az addig még vízzel csak kisebb mértékben érintett hátsabb legelőket is. Mintegy 9000-10000 hektárt borított el tartósan a vészárastás, ahol az 1977-es, 1999-es, 2000-es és 2006-os vészártározásokhoz hasonló állapotok jöttek létre: vízmadártömegek jelentek meg és használták ki a rendkívüli lehetőségeket. Miként minden korábbi esetben, most is várható volt, hogy az ideérkező fajok közül a szerkők állománya lesz a legnépesebb. Április 15-én érkeztek meg az elöntésre a kormos- és fehérszárnyú szerkők, majd egy nappal később a fattyúszerkők. Utóbbiak alig három

A három szerkőfaj együtt

Fehérszárnyú szerkő-pár. A hím ajándékot hoz

Repülő rovarrá vadászó fehérszárnyú szerkő

Pihenő fehérszárnyú szerkők

Fehérszárnyú szerkők gyülekezése, fürdése

Vízirovarra les a szitáló fehérszárnyú szerkő.

9 telepen oszlottak meg és ellentétben a fehérszárnyúakkal nem olyan egyenletesen az egész szükségtározón, hanem nagyjából annak keleti részein összpontosultak. Kormos szerkőből az idén is nagyon kevés volt: 3 kis telepen csupán 180-200 pár költött, vagyis az átvolulók tömegének csak kis hányada maradt itt fészkelni.

jóval szerényebb létszámban de a fajok arányát tekintve ugyanolyan rangsorban fészkeltek. 2012-ben a mocsarak gyatra tavaszi vízellátottsága, majd teljes kiszáradása miatt egyáltalán nem volt fehérszárnyú szerkő-fészkelés a Hortobágyon. A 2013-as év hatalmas költőállománya viszont újra felveti a kérdést: vajon Kelet-Európa mely térségéből hiányoznak most ezek a madarak, melyek tavaszi vonulásukon megpillantották

nappal később, április 18-án már dankasirályok és feketenyakú vöcskők telepéhez csatlakozva fészekanyagot kezdtek hordani! Ez a munkájuk még csaknem két hétig eltartott, mire április végére kialakultak az első „valódi” telepeik. De még így is rekordkorainak számít ez az időpont a lefészkelésükre, melyhez bizonyára hozzájárult az áprilisban szokatlan kánikulai meleg időjárás is. Május első felében már látszott, hogy a pusztákon szétterült nagy víz szerkőtömegeiben ezúttal is (mint minden vészártározásnál) a fehérszárnyú szerkők dominálnak. Összesen 16 elkülöníthető telepet (gócot) számláltam meg, amelyekben a párok összesített száma akár a 3000-et is elérhette. Az 1600-1800 párta tehető fattyúszerkők

Elöntött mocsárrét májusban
Lent: Fattyú-szerkő-pár nászceremóniája

Hozzá kell még tenni, hogy a Hortobágy egyéb pusztáin, melyeket az árvízi vészártározás nem érintett, szintén alakultak szerkőkolóniák: Kócs, Parajos, Pentezug, Zám, Ágota, Nyírólapos, Darukarinkó. Ezekben a helyeken a csapadékvízről jól teliszaladt mocsárrétekben és szikes mocsarakban találtak optimális élőhelyet, ahol a vészártározói tömegekhez képest

a Dél-Hortobágy vízvilágát és már nem folytatták tovább útjukat...? Az április végi nagy gyülekezések, majd a párbaállási ceremóniák fényképezése után a vizek nagyszerű táplálékkínálatát (rovarlárvák, kishalak) kihasználó, az erős pusztai szélben légi akrobaták módjára manőverező és zsákmányoló szerkők kifogyhatatlan szemlélnivalót és hálás fotótémát kínáltak. Ezekből válogattam ide egy csokorra valót.

Fattyú-szerkő telep kialakulása

Kovács Gábor

Elszemtelenedett fészekrablók

2012. júliusában egy hónapot a keszthelyi kórház rehabilitációs osztályán töltöttem. Örömmel tapasztaltam, hogy az épületek függőfolyosója felett nagyon sok fecskéfészék van, amiben még költenek a molnárfecskék.

Naponta néztem a szorgosan fiókáit etető fecskéket, amiket időnként a környező fákon és az épületek környékén ólálkodó dolmányos varjak zavartak meg, mert a fészkekben lévő fiókákra ácsingóztak. Sajnos nem mindig tudták a fecskék megvédeni a fészkeket ezektől a varjaktól, pedig állandóan üzték őket. Ha lankadt a figyelem ott a szemünk láttára és közelségünket semmibe véve, kikaptak egy-egy fiókát a fészkekből.

A házuk eresze szegezett fészektartóban rendszeresen költenek a házi rozsdafarkúak. Az idén tavasszal is fészket raktak ezek a kedves kis madarak és a sikeres költés után május 22-én kezdték el etetni a fiókákat. Néhány nap múlva arra lettem figyelmes, hogy egy szajkó jelent meg a fészeknél és egy pillanat alatt kikapott belőle egy fiókát. Másnap ugyanez történt, pedig többször is elriasztottuk. Hiába volt az őrzés, mert állandóan nem tudunk kint lenni és két nap múlva már elvitte az utolsó fiókát is ez a fészekrabló madár.

A fiókák nélkül maradt szülőknél olyan erős volt a fiókanevelési ösztön, hogy még napokig visszajártak a fészkekre és tele csőrrel hordták a nem létezőfiókáknak az eleséget, amit a fészkekbe raktak le. Ilyent még nem tapasztaltam, mert már volt rá példa, hogy éveken ezelőtt a nyest is kirabolta a fészket.

Eddig úgy gondoltam, hogy a ház ereszen fészkelő kis kedvenceink biztonságban vannak a fészekrablótól, legfeljebb a macskák jelentenek rájuk veszélyt, de most csalódnom kellett.

Sallay Zoltán

Hírek a Nomenclator Bizottságtól

A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület Nomenclator Bizottsága a már megszokott módon a hazánkban öt előfordulási adatnál kevesebb rendelkező fajok vagy alfajok adatairól soron kívül beszámol, amennyiben a dokumentálásához szükséges leírások és fotók már rendelkezésre állnak.

2011 talán legnagyobb madártani szenzációja a hegyesfarkú partfutó (*Calidris acuminata*) első hazai előfordulása volt (2011. 05. 25–31. Tiszacsege, Rókás, 1 ad. pld., Tar János és mások), amit ráadásul egy újabb megfigyelés követett nyár végén

(2011. 09. 13. Hortobágy, Hortobágyi-halastó, 1 ad. pld., Zalai Tamás, Tar János, Bessenyei László). A MME NB mindkét adatot hitelesítette, így ezek a faj első illetve második bizonyított hazai előfordulásai. A hegyesfarkú partfutó Európa-szerte ritkaságnak számító szibériai költőfaj. A májusban felbukkanó gyönyörű nászruhas példány több napig tartózkodott a különféle partimadarak számára ideális élőhelyen, ahol érdekes módon számos további ritka faj is felbukkant a hegyesfarkú partfutóval egyidőben. Az augusztusi megfigyelés során a madár sajnos csak rövid ideig volt megfigyelhető a Hortobágyi-halastó Kondás tavának iszapján.

A Bizottság szintén elfogadta a fenyősármány (*Emberiza leucocephala*) harmadik (2011. 11. 02–06. Hortobágy, Hortobágyi-halastó, 1 első téli tollazatú tojó pld., Kiss Ádám és mások; gyűrűzött példány), valamint a vörhenyes fecske (*Cecropis daurica*) ötödik hazai adatát (2011. 05. 08. Budapest, Duna, Boráros tér, 2 pld., Laposa Dávid, Taskó Adrienn és mások).

A fenti fajok mellett több ritka alfaj előfordulási adatát is hitelesítette a Bizottság. Így elfogadásra került a barázdabillegető *yarrellii* alfajának harmadik (2011. 03. 19. Sarród, Borsodi-dűlő, 1 tojó pld., Szász Előd, Hadarics Tibor) és a nagy őrgébics *homeyeri* alfajának második hazai adata (2009. 02. 06. Szigetszentmiklós, 1 pld., Kókay Szabolcs) – egy *homeyeri* típusúként elfogadott adat mellett. Az alfajok esetében a sokféle átmeneti alak létezése miatt elengedhetetlen a megfelelő fényképek készítése a hitelesítéshez (szerencsére fenti két esetben ezek rendelkezésére álltak a Bizottságnak).

Fenti adatok a többi bíralt adattal együtt az MME NB 2011-es jelentésében kerülnek publikálásra.

Egy korábbi döntés értelmében a Bizottság csupán bizonyos időközönként vizsgálja felül a hitelesítendő fajok listáját. A legutóbbi, 2012. 12. 07–09. között Vonyarcvashegyen tartott gyűlésen mégis változtatott egyes fajok besorolásán az elmúlt években tapasztalt drasztikus megfigyelésszám-csökkenés vagy éppen -emelkedés miatt.

Így 2012. január 1-jei hatállyal megszűnik az ezüstsirály (*Larus argentatus*) leírás-kötelezettsége, míg 2006 január 1-jei visszamenőleges hatállyal a pehelyréce (*Somateria mollissima*) adatai viszont újból hitelesítendőek, így a faj a továbbiakban leírásköteles. A heringsirály (*Larus fuscus*) esetében ennél árnyaltabb a kép, hiszen eddig is csupán a törzsalaktól különböző alfajok voltak hitelesítendőek. Az *intermedius* alfaj előfordulásai nagyon megszorodtak, így annak és átmeneti alakjainak (*graellsii/intermedius*) leírás-kötelezettsége visszamenőleges hatállyal

megszűnik. A *graellsii* és *heuglini* alfajok továbbra is hitelesítendőek. Az Európa-szerte egyre nagyobb, emberi közvetítéssel kialakult, félvad állományokkal rendelkező, illetve gyakori szőkevényfajok esetében is történt változás. Így az alábbi fajok leírás-kötelezettsége visszamenőleges hatállyal megszűnik:

- nilusi lúd (*Alopochen aegyptiaca*)
- kisasszonyréce (*Aix sponsa*)
- mandarinréce (*Aix galericulata*)

MME NB

Cigánycsuk (*Saxicola torquata*) augusztusi fiókás fészkalja

A hazai vonatkozású madártani szakirodalom szerint a cigánycsuk esetében a párok évente kétszer, áprilisban (néha már március második felében) és júniusban (május végén) költenek.

2012. augusztus 15-én Karancslapujtón a Tyúksütő nevű kopár, meredek domboldalon, alkalomszerűen működő sóderbánya katlanjában madarászta. (Gyurgyalagok megüresedett költőüregeit jöttem vizsgálni.) Feltűnt, hogy egy cigánycsukpár a jelenlétemre nagyon izgatottan viselkedett, sűrűn hallatták csettegő vészhangjukat, farkukat billegették. Kellő távolságra mentem tőlük, és takarásból távcsövön keresztül figyeltem őket. Tíz perc elteltével a tojó eleséggel a csőrében tért vissza. Egy kóro csúcsára szállt, de csak többszöri ideoda történő „csali-repkedés” után ereszkedett le a fű közé, elgazosodott homokos rézsú oldalba. Még több berepülés is megvártam, hogy biztos legyek a fészkek helyében, nehogy esetleg „rossz helyre” lépjek. (Etethették volna a már fészket elhagyó, bujkáló fiókákat is.) Rövid keresés után meg is találtam a fészket 4 tollas fiókával, siskanád és erdei macsonya között, száraz fűcsomó alatt.

Előző években is találtam már cigánycsukok augusztusi fiókáit.

2004. augusztus 11-én Karancslapujtón a Honvéd út elején 2 frissen kirepült, fejükön még pihecszál, rövid farkú fiókákat etető szülőket figyeltem meg. A fiatalok elgazosodott roncskép-kertben, egy beton-tömbön álltak szorosan egymás mellett. Repülni akkor még csak két-három métert tudtak.

2006. augusztus 5-én Karancslapujtón, a Honvéd út elején 6 tollas, közvetlen kirepülés előtt álló fiókát észleltem, az elgazosodott roncskép-kertben. Fészket gyomos földkupac oldalában, egy vízszintes kiálló deszkadarab alatt találtam meg.

Rozgonyi Sándor

Már telefonon is támogathatja az MME madárvédelmi munkáját!

A NIOK (Nonprofit Információs és Oktató Központ Alapítvány) pályázatára beadott anyagunk eredményesen vizsgázott és megkaptuk a lehetőséget, hogy a jövőben az Adhat-vonal intézményén keresztül adományokat gyűjthessünk Egyesületünk számára.

Mivel az MME jövőre lesz 40 éves, a negyvenes melléket választottuk. Tárcsázva a 13600-as telefonszámot, majd bepötyögve a 40-es melléket, a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesületet segítheti.

Egy-egy telefonhívás bruttó 250 Ft adományt jelent. Jelenleg az **Invitel**,

a **T-Home** és **T-Mobile**, a **Telenor** és a **Vodafone** hálózatából érhető el a szolgáltatás. Más szolgáltatók hálózatából (így például a Digi és a UPC területéről) sajnos nem hívható az adományvonalunk. Ha valaki ezen hálózatokból kezdeményez hívást, akkor egy automatikus válaszüzenetet kap, amely egyértelművé teszi, hogy az adott hálózatból nem tud adományozni.

A beérkező adományokat hazánk egyedülállóan gazdag madárvilágának megőrzésére fordítjuk. Az országos és határon átnyúló madárvédelem mellett, kiemelt szerepet kap a lakott területen élő madárközösség is, hogy ne csupán a nagybetűs természetet járva lehessen szemtanúja ennek az élővilágnak, hanem lakóhelyének közvetlen közelében is élvezhesse madaraink sokszínűségét és hangkavalkádját. A program, amely az imént említett célt támogatja, a *Madárbarát Kert* program, amelynek kiemelt célja a madárvédelem a lakosság széleskörű bevonásával.

A pályázati anyagunk megtekinthető a nonprofit.hu oldalon, magáról a programról pedig bővebben a www.adhatvonal.hu oldalon tájékozódhat.

Bízunk benne, hogy egyetért célkitűzésünkkel, és alkalomadtán egy-egy telefonhívással Ön is hozzájárul terveink megvalósításához.

Madárbarát Iskola Program

a Nyugat-magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Karon és a Ravazdi Erdői Iskolai Oktatóközpontban

Környezeti nevelés

A NYUGAT-MAGYARORSZÁGI EGYETEM büszkén hirdeti magáról, hogy a „Zöld egyetem”. E cím azonban nemcsak a soproni erdő-, vadgazda-, környezet- és természetvédelmi-mérnök-képzéseknek köszönhető. Az egyetem valamennyi kara törekszik a környezettudatosság formálására. Köztük a több mint 230 éves múlttal rendelkező, a tanítóképzésben országosan elismert Apáczai Kar is. A kar Pedagógia Tanszéke 1996 óta elkötelezett munkát folytat a környezeti nevelés és a fenntarthatóságra nevelés terén.

Kováts-Németh Mária vezetésével 1996-ban indult el az Erdőpedagógia Projekt, amely gyakorlati megvalósulásának központi helyszíne a Ravazdon található erdei iskola, ahol a kar pedagógiai tanszékének oktatói a Kisalföldi Erdőgazdaság Zrt-vel együttműködve valósítják meg az oktatóközpont-

ban a pedagógusjelöltek, tanárok és kisgyermek környezetudatos magatartásformálását. Az Erdőpedagógia projekt egyik központi eleme a zöld napok megünneplése, amelynek keretében a Föld Napját, a Madarak és Fák Napját, a Környezetvédelmi Világnapot és az Erdők hetét rendszeresen ünnepljük nagy

létszámú és nagy érdeklődést kiváltó programsorozatokkal. A Madarak és Fák Napját a szépségük miatt inkább vetélkedő formájában valósítjuk meg. Ilyenkor az érkező iskolai osztályoknak már előzetesen kiküldünk egy oktatási segédanyagot, amiből felkészülhetnek a vetélkedőre. A vetélkedő helyszíne a Magyalosi erdészterületben található tanösvény, ahol egy meghatározott szakaszon jelölünk ki állomásokat, és az Erdőpedagógia projekt keretében felkészített hallgatók vezetik a feladatokat. A vetélkedőre nemcsak tudás-

A kék cinege a diákok egyik kedvence

© Lóki Csaba

Ugyan nem mindegyik odúba építettek fészket a madarak, de számunkra ez is siker volt az első évben. Sajnos a 2010. május 15-17. közötti rendkívüli vihar 2 fészkelj pusztulását okozta, így bár a másodköltéssel együtt hét darab odúban 99 tojás lerakását dokumentáltuk abban az évben, de csak ötből tudtuk a kifejllett madarak kirepülni, összesen 64 darab. Míg 2011-ben 77, addig 2012-ben csupán 68 fióka felnevelést sikerült dokumentálni. Az elmúlt években négy faj telepedett meg az odúban, ezek a következők: kék cinege, barátcinege, széncinege és csuszka. Legnagyobb számban széncinegék költöztek az odúba, őket a kék cinegék követik.

felmérő (pl. az adott év fájához és madarához kapcsolódó) feladatokkal készülünk, hanem játékos, ügyességi feladatok is szerepelnek, hogy minél változatosabb, élményekben gazdagabb legyen a program.

Madárodútelepek létesítése

Magyalosi odútelep

Az Erdői Iskolai Oktatóközpont környezetében az elmúlt években több madárodú kihelyezésére került sor az „odúzó program” keretein belül. 2010 tavaszán az erdőgazdaság támogatásával az első odútelepet a Magyalosi tanösvény mentén hoztunk létre. A Ravazdi Erdészet fűrészsüzeme által méretre vágott deszkákból a tavaszi szemeszterben a NYME Apáczai Karon erdőpedagógiát tanuló hallgatók készítették el az odúkat, amelyeket utána ki is helyeztünk. Összesen 12 odú alkotja a telepet, ebből 4 db A típusú és 8 db B típusú odú.

Az MME honlapján szereplő szakmai anyagok nagy segítségünkre voltak az elindulásnál, ennek köszönhetően már az első évben hatalmas élmény volt az erdei iskolába érkező gyerekeknek a madár-

A mezei verebek költése is örömet szerez a madárbarátoknak

odúk vizsgálata és a megfigyelési jegyzőkönyv vezetése.

Erdészeti odútelep

A 2010-es év sikerén felbuzdulva úgy döntöttünk, hogy 2011-ben létesítünk még egy odútelepet, de ezt most az erdei iskola közvetlen közelében. E döntés hátterében az állt, hogy a Magyalosi tan-

ösvény és odútelep két kilométerre van az erdei iskolától, így azok a csoportok, amelyek egy napra vagy rövidebb időre jöttek, és nem kérték a tanösvényes programot, elestek a madárodúk vizsgálatának élményétől. E hiányt pótlandó az erdészet melletti akácok mentén egy kör-séta útvonalán helyzetünk el ismét 12 odút.

A faanyagot most is a Ravazdi Erdészet biztosította, az összeállítás és festés pedig az Erdőpedagógia projekt hallgatóira várt. Immár két odútelepen tudunk madármegfigyeléseket végezni, és közben az otthoni madárvédelem ismereteit is tudjuk oktatni. Azáltal, hogy a

Odúkihelyezéssel a barátcinegét is sikerült fészkelőhelyhez juttatnunk

© Orbán Zoltán

a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület által kezdeményezett Madárbarát Iskola programba bekapcsolódjunk. Az intézményben induló Madárbarát Iskola program célja, hogy a hallgatók ne csak Ravazdon, hanem közvetlen környezetükben is gyakorlati tapasztalatokat szerezzenek az egész élet felölő madárvédelmi feladatok kérdéseiben. Másik célunk, hogy a madárvédelmi tevékenységek hatékonyabb oktatására felkészítsük a tanító szakos hallgatókat.

A madárvédelmi tevékenységek keretében a hallgatók etetik a madarakat a téli időszakban, tavasszal pedig megfigyelhetik a madarak fészekrakási szokásait, továbbá el-sajátítják a téma tanításához szük-

seges alapvető ismereteket, fogékonyabbá válnak a természet értékei iránt. A tanítójelöltek a megfigyeléseket jegyzőkönyvben rögzítik, aminek eredményeként októberben remélhetőleg elnyeri a kar a Madárbarát Iskola címet.

Mindezen tevékenységeket hallgatóink a Környezeti nevelés, Fenn tartható fejlődés és az Erdőpedagógia tantárgy keretein belül gyakorlati formában végzik játékos, interaktív módszerekkel, tevékenységformákkal.

**Kövecsesné Gósi Viktória,
Lampert Bálint**

gyerekeket pedagógusok is kísérték, lehetővé vált, hogy a pedagógus kollégáknak is olyan tudást tudjunk közvetíteni, amivel az iskolai környezeti nevelést vagy a környezetismeret tanítását hatékonyabban tudják végezni.

Az Erdészeti odútelepen sajnos nem olyan sikeres a fészkelés, mint Magyaloson, pedig ügyeltünk az odúk megfelelő helyekre történő elhelyezésére. 2011-ben 38 db fiókát, míg 2012-ben 44 db fiókát jegyzőkönyveztünk. A Magyalosi odútelep-hoz hasonlóan itt is főként szincinegék költöztek az odúkba, de emellett kék cinege, barátcinege és mezei veréb is előfordult egy-egy odúban.

Újdonság még, hogy az erdei iskola felújítása keretében a KAEG Zrt. pályázatának köszönhetően 4 db kamerával ellátott odúmegfigyelő rendszer is rendelkezésre áll 2012 júniusa óta, azonban ezek egyelőre csak belső rendszeren keresztül nézhetők. Az erdei iskolába látogató gyermekcsoportok mindezek segítségével tekinthetnek be a madarak életébe. Az erdei iskolai környezeten túl a nagyvárosban is törekszünk a madárvédelmi téma bemutatására, rendhagyó környezetismeret órák, iskolai projektfoglalkozások megtartásával. Az adventi időszakban az „Árkád Győr” üzletközpontban a Kisalföldi

Az odúk mélyén népes cinegcsalád nevelkedik

A szincinegék telente az etetők környékén gyülekeznek

Erdőgazdaság Zrt. programjaiba rendszeresen bekapcsolódik a cikk szerzőpárosa, ahol a téli madárvédelemmel kapcsolatos ismereteket sajátíthatják el a gyermekek rendhagyó környezetismeret órákon.

Madárodútelep a Nyugat-Magyarországi Egyetem Apáczai Cser János Karon

Szintén a Kisalföldi Erdőgazdaság Zrt-vel való együttműködés keretében a 2012/2013. tanév I. félévében madárodúk és etetők kihelyezésére került sor a Nyugat-magyarországi Egyetem Apáczai Cser János Karon abból a célból, hogy

© Loki Csaba

Romániai Madártani Egyesület

BirdLife Romania

Alapítás éve: 1990

Taglétszám: 900 tag, 250 önkéntes

Folyóirat: Despre pasari (évente kétszer megjelenő madártani lap)

Facebook: www.facebook.com/SOR. BirdLifeRomania

Honlapcím: www.sor.ro

Postacím: SOR/BirdLife Romania, 3rd, Street Hristo Botev, 3rd floor, etaj 3, apartment 6.

Telefon: +00 40 314 255 657

E-mail: office@sor.ro

BirdLife

A ROMÁNIAI MADÁRTANI EGYESÜLET (SOR) a vadon élő madarak és élőhelyeik védelmére specializálódott civil szervezet. Az egyesületet 1990-ben alapították, és még mielőtt a román hatóságok egyáltalán gondolkodtak volna az európai intézményekben, a SOR már részt vett a Fontos Madárélőhelyek (IBA) programban. A SOR 1997-ben a BirdLife International partnerszervezetévé vált, ami a romániai madártani szakemberek érdeme. Küldetésünk része volt, hogy a 140 romániai madárvédelmi terület (SPA – Natura 2000) kijelöléséhez adatokat gyűjtöttünk a Milvus Csoporttal és a romániai környezetvédelmi minisztériummal együtt.

A SOR bukaresti központja mellett további két irodát működtet Kolozsvárott és Tulceában. A kolozsvári iroda az erdélyi madártani szakemberekkel és madarászokkal foglalkozik, míg a tulceai iroda kiemelt szerepet játszik a Duna-delta miatt, amely a madarászok valódi paradicsoma. Valójában a romániai madárfajok legnagyobb száma Dobrudzsában és a Duna-deltában található. Ezért sok projektet fejlesztett a szervezet a deltavidékre, amelyek közül az egyik a borzas gödény (*Pelecanus*

crispus) védelmét célozza.

A természetvédelmi intézkedések egyikeként a SOR egy különleges fészkelőaljazatot alakított ki e madáritkaság számára.

A SOR másik projektje a békászó sas (*Aquila pomarina*) monitorozását célozza a Kárpátokban, amelynek ke-

retében műholdas jeladókat helyeztek a madarakra, és nyomon követik őket a Milvus Csoporttal közösen. Jelenleg folyik egy projekt a kerecsensólyom (*Falco cherrug*) védelmében, aminek során műfészkeket helyezünk ki.

A Fekete-tengeren részt veszünk egy nemzetközi projektben ahol a bolgár és török BirdLife-partnerszervezetekkel együtt monitorozunk olyan fajokat, mint a bukdosó vészmadár (*Puffinus yelkouan*) és az üstökös kárókatona (*Phalacrocorax aristotelis*).

Fő eredményeink közé tartozik az európai mezőgazdasági politika alkalmazása 4 faj védelmében: vörösnyakú lúd (*Branta ruficollis*), kék vércse (*Falco vespertinus*), haris (*Crex crex*) és kis örgébics (*Lanius minor*).

A SOR gondnoka több Natura 200 területnek (például Beibugeac-tó és a Blahnită), biztosítja, hogy a Natura 2000-es területek védettek maradjanak, és folyamatosan természetvédelmi akciókat szervezünk.

Tevékenységünk nagyon fontos része a gyerekekkel és önkéntesekkel való foglalkozás. Az új generáció oktatása és lelkesítése egyik küldetésünk, és igen komolyan vesszük a madarászat jövőjét Romániában. Önkénteseink és tagjaink jelen vannak az iskolákban, ahol a gyermekeket oktatják a madarak és a környezet védelmére és arra, hogy a természet tisztelve nevelkedhessenek.

Dan Hulea – Ovidiu Bufnila

Az ÉV Hüllője 2012-ben: a lábatlangyík

A program tapasztalatai

Ami nem
madár

© Rahme Nikola

AKÉTÉLTŰ- ÉS HÜLLŐ-
védelmi Szakosztály
2012-ben a lábatlangyí-
kot választotta az év
hüllőjének. A kezdeményezés célja
a hazai herpetofauna térképezésé-
nek elősegítésén túl a kiemelt faj
szélesebb körű megismertetésén
keresztül történő szemléletformálás
és ismeretterjesztés volt. Terveink
szerint ezután minden évben kijelölünk
egy kétéltű- vagy hüllőfajt, így 2013-ban
az év kétéltűjeként a barna ásóbéka
lett kiemelve (röla a Madártávlat idei
tavaszi lapszámában található cikk).

A lábatlangyíkok kevésbé ismert
hazai hüllőink közé tartoznak. Széles
elterjedésük ellenére – életmódjuk-
ból fakadóan – viszonylag ritkán
kerülnek szem elé, ezért kezdemé-
nyezésünkkel szeretnénk jobban
ráirányítani a figyelmet e hüllőkre.

A lábatlangyík korábbi „alfajait”
az elmúlt évek genetikai vizsgálatai

alapján faji rangra emelték, így
hazánkban jelenleg két lábatlan-
gyík-faj él. A Dunántúlon a közön-
séges lábatlangyík (*Anguis fragilis*)
és a Dunától keletre a kékpetyes
lábatlangyík (*Anguis colchica*).

Más okai is vannak, hogy a lábat-
langyíkot szerettük volna a széles
nagyközönség figyelmébe ajánlani.

A városok növekedésével egyre gyak-
rabban áll elő az a helyzet, hogy
a beépített lakóterület közvetlenül
szomszédossá válik valamely erdő-
vel, és így a faj élőhelyeivel. Budapest
egy-egy kerületeiben a gázolások jelen-
tős mértékűek lehetnek, amit csak
figyelemfelhívással és óvatos veze-
téssel lehet elkerülni.

Szakemberek
és érdeklődők
közös kirándulása
a lábatlangyíkok
élőhelyén

© Halpern Bálint felvételei

Az „év hüllője”
program elindí-
tásakor isme-
retterjesztő
cikkek írásán
és szórólap
készítésén kívül,
személyes élményeken alapuló ese-
ményeket (előadás és kirándulás
formájában) is szeretnénk volna fel-
kínálni az érdeklődőknek. A kom-
munikációnk egyik fontos eleme
volt a faj(ok) bemutatása mellett,

céljából
június 2-ára
meghirdettük
a „Kuzma-túrát” a
Normafához, ami a ked-
vezőtlen időjárás ellenére is szép
számú érdeklődőt vonzott. A szer-
vezők meghívására a Tatai Vadlúd
Sokadalmon Vörös Judit ismertette
a programot, valamint Kovács Tibor
és Becsei Katalin számos iskolai
ismeretterjesztő előadást tartott.
Az MME és a KHVSz honlapjain

a megfigyelések megosztására buz-
dítás. Az „év hüllője” program cél-
fajára végül 135 adat érkezett be
az Országos Kétéltű- és Hüllőtér-
képezés honlapjára 2012-ben, sok
új előfordulási hellyel gazdagítva
ismereteinket.

A faj(ok) „in situ” megismerése

rendszeresen beszámoltunk ezek-
ről az eseményekről, valamint 2000
példányban szórólap is készült a
témáról.

Összességében sikeresnek értékel-
jük a kezdeményezésünket. Mivel
„Év hüllője” kétfévente kerül kiválasz-
tásra, ezért 2013-ban továbbra is

A Budapesti helyi csoport 2013. évi II. féléves programja

ELŐADÁSOK:

- Szeptember 11.** Keselyűvédelem Horvátországban
– Kocsis Zsuzsa előadása
- Október 9.** A foltos szalamandra genetikai változo-
tossága és természetvédelmi helyzete
Magyarországon, különös tekintettel
a budapesti reliktum-állományra.
– Vörös Judit előadása
- November 13.** Madárvédelmi munkák Apajon
– Szász László és Horváth Tibor előadása
- December 11.** Tanösvények Budapesten
– Bajor Zoltán előadása

TEREPI PROGRAMOK:

- Szeptember 14.** Őszi madarász túra Apajon
- Október 5.** Európai Madármegfigyelő Napok
a Naplás-tónál
- Október 12.** Kirándulás az Adonyi-halastavaknál
- November 16.** Vadlúdvonulás a Dinnyési-fertőn
- December 14.** Téli madarászat az Óbudai-szigeten

ÉLŐHELYKEZELÉSI PROGRAM:

- Október:** Homoktővis Természetvédelmi Terület

Az előadások helyszíne a TIT-Stúdió (1113 Budapest,
Zsombolyai u. 6.). Az előadások előtti megbeszélések
18 órakor, a vetítések 18 óra 15 perckor kezdődnek!

Az előadások utáni szombatira szervezett kirándulások
részleteinek meghirdetésére az előadások előtt kerül sor!
A Vezetőség fenntartja magának a jogot, hogy előre
nem látható okok miatt az előadások témája vagy a kirán-
dulások helyszíne változhat. A változtatásokról tájékozta-
tást adunk.

Mindenkinek élményekben gazdag madármegfigyelé-
seket kívánunk!

Elérhetőségeink:

Bajor Zoltán: 20/252-3960

Lendvai Csaba: 20/322-5787

Berényi Zsombor: 20/354-8505

Részletes információk blogunkon:

mmebudapest.wordpress.com

Mindenkit szeretettel várunk!

kiemelt fajként kezeljük a lábatlan-
gyíkot. A program jelentős mértékű
bővülését várjuk idén, hiszen az
„Év kétéltűje 2013-ban a barna ásó-
béka” programunkhoz kapcsolódó
eseményekkel (előadásokkal, túrák-
kal) a belső pályázaton a helyi csoport
is pályázhattak, és összesen 11
csoport nyert el támogatást. Új elem-
ként gyerekek számára rajzpályáza-
tot is meghirdettünk, amelynek ered-
ményhirdetése már az egyesületi hon-
lapon (www.mme.hu) is olvasható.

Vörös Judit – Halpern Bálint

Hajdu Ádám

Hajdu Ádám biológusként végzett Debrecenben, és már egyetemi hallgatóként is elsősorban a hüllők és kétélűek érdekelték. Kiváló memóriája és veleszületett humorérzéke miatt szívesen merült el az anatómiai nevek rengetegében, az ízes latin vagy magyar fajnevek pedig különösen érdekelték. Előbb az állami természetvédelemben, majd a magánszférában helyezkedett el, a fotózás és a természet szeretete végig megmaradt. Magyarországon gyakran tett kirándulásokat ritka hüllőfajok (haragos sikló, rákosi vipera) nyomában, de megfordult a Kanári-szigeteken, Jordániában és Thaiföldön is. Fotózás közben Ausztriában súlyos baleset érte. Féléves kóma után jelenleg egy hosszú rehabilitációs folyamatban vesz részt, járni tanul... Ádám felépüléséhez ezúton is sok sikert kívánunk!

Madártá@lat

- 1 Zöld levelibéka
- 2 Fali gyík
- 3 Erdei béka
- 4 Rákosi vipera
- 5 Rézsikló
- 6 Zöld varangy
- 7 Fűrge gyík
- 8 Gyepi béka
- 9 Alpesi göte
- 10 Tavi béka
- 11 Mocsári teknős
- 12 Homoki gyík
- 13 Haragos sikló
- 14 Vöröshasú unka
- 15 Vízisikló
- 16 Zöld gyík

© Hajdu Ádám felvételei

Madár- és egyéb állatbarát eszközeink

„A” odú	1990,-	Ablaketető	1700,-
„B” odú	1990,-	Faleveles etető	2400,-
„C” odú	1800,-	Sátortetős etető	2400,-
„D” odú	2400,-	Önetető	11800,-
Macskabagolyodú	5900,-	Dúcetető	17500,-
Sarlósfecske-költőláda	2400,-	Tálcás etető	2600,-
Denevérodú	2400,-	Etető-itató	1900,-
Süntanya	5000,-	Békavár	990,-
Kuvikodú	5000,-	Madáritató	1800,-
Sátortetős odúk	2200,-	Fecskeműfészkek	890,-
Fakuszodú	1400,-	Mókusetető	2800,-
Fecskepelénka	600,-	Szalakótaodú	6000,-
Kerámia madáretető 30 cm	2600,-	Vércseköltőláda	4000,-
Kerámia madáretető 18 cm	1500,-	Veréblakótelep	3500,-
Mókusodú	2600,-	Kis önetető	5990,-
Ablakodú B-típusú „balos”	2300,-	Ablakodú B-típusú „jobbos”	2300,-
Ablakodú B-típusú „hátfal”	2300,-	D-típusú üveges önetető	2400,-
A-típusú madárodú fémtetős	2300,-	B-típusú madárodú fémtetős	2300,-
C-típusú madárodú fémtetős	2000,-	D-típusú madárodú fémtetős	2600,-
Szalmatetős etető	3990,-	Darázsgarázs	500,-
Kis tálcás etető	1800,-	Dróthálós etető	1250,-

CD-k és DVD-k

Madárdalok Magyarországról I. CD	990,-	A sas DVD	650,-
Madárdalok Magyarországról II. CD	990,-	Farkasleszen DVD	1300,-
Madárdalok Magyarországról III. CD	990,-	Víz-víz tiszta víz DVD	1300,-
A madarak élete I. DVD	1290,-	A krokodil DVD	650,-
A madarak élete II. DVD	1290,-	Grönland DVD	1300,-
A madarak élete III. DVD	1290,-	Antarktisz DVD	1300,-
A madarak élete IV. DVD	1290,-	A kígyó DVD	1300,-
Madárdalok Romániából I-II-III. CD	5400,-	Antarktisz DVD	1300,-
Tasmánia DVD	1300,-	Madárdalok a kertben és a ház... CD	990,-
Árpi bácsi fiókái	1300,-	Otthonunk DVD	1990,-
A Tűzök védelmében DVD	1300,-	Vad Európa I. DVD	1200,-
Bence DVD	1300,-	Vad Európa II. DVD	1200,-
Madár mesék I. DVD	900,-	A csendes óceán DVD	1300,-
Madár mesék II. DVD	900,-	Vili a veréb DVD	1250,-
Madár mesék III. DVD	900,-	Sivatagi show DVD	1300,-

Könyvek, kiadványok

Európa madarai	4900,-	Új amatőr természetbúvár	6200,-
Vadvirágok (Füdkész könyvek)	1800,-	Lepkék (Füdkész könyvek)	1800,-
Herman O.: A madarak hasznáról és...	2175,-	Magyaro. ritka fa- és cserjefajainak atlasza	5990,-
Magyarország orchideáinak atlasza	9900,-	Madarak Budapesten	2500,-
Magyar madárvonulási atlasz	11900,-	Milyen csillagkép ez?	1280,-
Ragadozó madarak	700,-	Budapest természeti kalauza	3990,-
Madárvendégek a kertben	2805,-	Melyik ez a fa?	3990,-
Hétköznapok a természetben CD-vel	3500,-	Magyarország emléseinek atlasza	5990,-
Állat- és növényhatározó	4990,-	Növények	6495,-
És ez melyik csillag?	2980,-	Varázslatos madárvilágunk	1990,-
A Hortobágy madárvilága	10390,-	A madárvonulás atlasza	3500,-
A világ madarai	12740,-	A nádasok kezelése	1000,-
Denevérhatározó	1000,-	Az éjszakai égbolt atlasza	3000,-
Virágok és évszakok	2980,-	Európa fái	6990,-
A természet kisenciklopédiája	2990,-	Schmidt Egon: Egérbirodalom	850,-
Schmidt Egon: A kistű és a madarak	850,-	A madár	1700,-
Milyen állatnyom ez?	1280,-	Milyen madár ez?	1280,-
Milyen fa ez?	1280,-	Milyen rovar ez?	1280,-
Schmidt Egon: Majom Muki az erdőben	850,-	Schmidt Egon: Manócska	850,-
Milyen gomba ez?	1480,-	Schmidt E.: Születésnap az állatkertben	990,-
Csodálatos madarak	2990,-	Bogarak a Pannon régióban	19500,-
Gombák kézikönyve	2700,-	Európa madarainak enciklopédiája	4990,-

KIEMELT AJÁNLAT

Kényelmes pamut póló az 2013-as év madara (gyurgyalag) grafikával.
Kapható méretek: S, M, L, XL, XXL.

Mivel a pólók egyedileg készülnek, kb. 7-15 nap a szállítási határidő! Ára 3300 Ft.

Ajándéktárgyak és egyéb termékek

Opticron Trailfinder 3 8x42	48900,-	Plüss madarak	1990,-
Scopium 10x50 WA távcső	10900,-	Óriás nagyító	1500,-
Zoom mikroszkóp	4990,-	Koo-koo Énekes falióra	15900,-
Koo-koo Háziállatok falióra	12900,-	Koo-koo Trópusi madarak falióra	12900,-
Opticron Vista EX 7X50	19500,-	Felfedező készlet	9500,-
Aluminium lámpa 12 LED-es	1200,-	Eredeti madaras festmények	8400,-
Aluminium lámpa 16 LED-es	1490,-	Ragadozósziluett	300,-
Fej lámpa 7 LED-es	900,-	Non plus ultra bogárnéző	3500,-
Fej lámpa 19 LED-es	1390,-	Szuper bogárnéző	2800,-
Tavaszi steppelt kabát	5000,-	Madárbarát kert alap csomag	5000,-
Opticron Vega 8X25	16900,-	Madarasfa összerakós fajték	6150,-
Opticron Adventurer 10X42 távcső	29900,-	Év madara póló MME logóval	3300,-
Pókszem mikroszkóp	1700,-	Év madara póló MME logóval (gyerek)	2900,-
Opticron Trailfinder II 10x42	45600,-	Év kétélűje póló MME logóval	3300,-
Opticron Trailfinder II 8x41	42500,-	Háromnézetű bogárnéző	2800,-
Opticron Trailfinder II 8X25 monokulár	12900,-	Dinoszaurusztojás összerakós játék	2440,-
Spotting Scope 20x50 Yukon	13900,-	Nikon Action 8X40 távcső	25900,-
Madaras hűtőmágnes	500,-	Celestron monokulár 10X25	4785,-
Scopium 7X35 WA	8200,-	Skywatcher 60/900 refraktor+EQ-1	26900,-

A feltüntetett árak 2013. augusztus 31-ig érvényesek. Az árváltoztatás jogát fenntartjuk!

További kínálatunkat megtalálja a bolt.mme.hu oldalon!

Megrendelés: bolt.mme.hu, postai úton: MME Bolt 1121 Budapest, Költő utca 21. Szállítás: a postai utánvét költsége 1500 Ft (5 kg-ig).
Nettó 35000 forintos vásárlás felett a postaköltséget átvállaljuk, kivéve az odúknál és az etetőknél. Személyes átvétel és vásárlás:
1121 Budapest, Költő utca 21. Kedd-szerda 10-16 óra között. A webboltban található akciós termékekre további kedvezmény nem jár!

Kedvezmények: az MME tagjai 10% árengedménnyel vásárolhatnak nálunk.

Megrendelés és további információ: telefon: +36-20/969-7778, e-mail: mmebolt@mme.hu.

Boltunk kínálata rendszeresen bővül. Ismerkedjen meg teljes választékunkkal, látogassa meg a bolt.mme.hu honlapunkat!

ATXSTX.SWAROVSKIOPTIK.COM

FORRADALMIAN ÚJ LÁTVÁNY

ATX / STX: MODULÁRIS TELESZKÓPOK

Az ATX/STX sorozat termékei a funkcionalitás új szintjét hozzák el Önnek.

Az objektív méret változtatása révén most először válik lehetővé a teleszkópok teljesítményének átalakítása. Ha például vizenyős vagy partközeli terepen végez madármegfigyelést, válassza a 95 mm-es objektívet és élvezze a kristálytisza részleteket biztosító felbontást, akár 70-szeres nagyítás mellett. Következő kiruccanásához vagy hosszasan tartózkodásához vigyen magával egy kompakt 65 mm-es objektívet. Így bármely helyzetben feltalálja magát és garantáltan nem szalaszt el egyetlen különleges pillanatot sem!

ATX 25-60x65

ATX 30-70x95

ATX 25-60x85

SWAROVISION

SEE THE UNSEEN
WWW.SWAROVSKIOPTIK.COM

SWAROVSKI OPTIK KG
Tel. +43/5223/511-0
info@swarovskioptik.at
facebook.com/swarovskioptik

SWAROVSKI
OPTIK